

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

1 MAYIS 1959 — 100 KURUŞ — CİLT XI

Sayı: 123

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

MUHALEFET CEPHESİ VE ANAYASA 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Hububat Fıatları ve İstikrar; Çarklar Ters Dönüyor; İspanya Dönüşü; İktisadî Devlet Teşekküllerinde Politika; İktisadî Devlet Teşekkülleri Yatırımlarının Finansmanı; Mr. Dulles 1-6

İNCELEMELER :

Nasıl Bir Kollektif Müzakere Sistemi Cahit TALAS 6
Evet Mutlaka Nisbi Temsil Cemal AYGEN 7
Bir Tahıl Köyünde Toprak Dağılışı ve Kredi Durumu HARMANDALIOĞLU 8

OKURLARIN FORUMU :

Forumsuz Devlet (Y. Kepenek); Vâizler ve Sözleri (H. Kaya); O Zaman Görün (Çağlayan); Hububat Fiyatları (H. Kaya); İnsanın Değeri ve Doğu - Batı (E. Özer) 10-12

KÜLTÜR VE SANAT :

F. L. Wright Öldü Dr, Şevki VANLI 13
Avrupa Dönüşü Metin AND 13
"Tarihte Lehistan - Türkiye Münasebetleri" Sergisi 15
YAYINLAR - KÜLTÜPHANELER 16

Muhalefet Cephesi ve Anayasa

1957 seçimlerinde o zaman mevcut olan üç muhalefet partisi, seçimlere ayrı ayrı girmek zorunda kalmalarına rağmen, seçmenlere aşağı yukarı aynı programı teklif etmişlerdir. Bu üç partinin memleketimizin içinde bulunduğu siyasî buhranı halletmek ve memleketimizi demokratik düzene kavuşturmak için ileri sürdükleri fikirlerdeki bu berzerliğin tezahürü, maalesef gerçekleşmemiş olan işbirliğinin fikrî temeli olarak ilân ettikleri müşterek beyannâmedir.

Üç partinin bu müşterek beyannamesi, D.P. tarafından tekzip yoluy-

le ve Emin Kalafat imzasıyla gazetelere gönderilen bir nevi mukabil beyanname ile cevaplandırılmıştı. Karşılıklı bu iki metin, Türkiyedeki siyasî kuvvetlerin nasıl sarıh iki fikrî cephe haline geldiğini açıkça göstermektedir. İhtilâf noktası kısaca şudur: Muhalefet partilerinin savunduğu demokratik müesseseler, D.P. ye göre modası geçmiş müesseselerdir ve zamanımızda aslolan, icranın işleri kolayca yürütmesidir.

Genel seçimler vatandaş ekseriyetinin bu iki sistemden, demokratik alanını tercih ettiğini açıkça ortaya koydu. Muhalefet partilerinin aldığı

oy D.P. nin aldığı oyların üstüne çıktı. Fakat seçim sistemimizin ve seçim sisteminde yapılan son tadillerin bir neticesi olarak seçmen ekseriyeti bir parlamento ekseriyeti haline gelemedi. Normal olmalıyan bu durum, memlekette siyasî huzursuzluğu arttırdı.

D. P. seçmenlerin sadece azınlığına dayanan bir iktidar partisinin manevî prestijinin zedelenmesini önlemek ve yeniden vatandaş çoğunluğunu etrafında topladığı intibamı yaratabilmek için, muhalefet partilerinden kütle halinde istifalar olduğu ve istifa edenlerin D.P. saflarına, (yeni ifadesiyle Vatan Cephesine) katıldığı

haberlerini muntazaman radyoda okutma yolunu tuttu. Vatan Cephesi propagandasının örtmeğe çalıştığı hakikat, vatandaş çoğunluğunun D.P. nin düşünce ve fikirlerine muhalif olduğu hususudur.

D.P. nin "Vatan Cephesi" propagandası karşısında muhalefet safında yer almış siyaset adamlarının ve demokratik nizamı samimî olarak bağlı aydınlarımızın hal zorunda oldukları mesele şudur: Vatandaşların çoğu, D.P. tarafından savunulan anti demokratik sistemin aleyhinde olduğu ve demokratik düzenin biran evvel yerleşmesi gerektiği kanaatinde bulunduğu göre bu fiilî ekseriyetin hukuken de tezahürünün çaresini bulmak gerektir.

Zaman zaman, siyasî hayatımızı işgal eden "İşbirliği", "Güçbirliği" gibi fikirlerin ve hareketlerin sebebini de burada aramak lâzımdır. İtiraf etmek lâzımdır ki, vatandaş, karşısına çıkan muhtelif siyasî teşekküllerin çok defa aynı fikirleri savunduklarını görmekte ve aralarındaki başlıca farkın ne olduğunu kendi kendine sormaktadır. Aslında mevcut olmayan bir farkı mevcutmuş gibi göstermek için siyasî partiler ya rakip teşekküllü veya onun liderlerini, şu veya bu şekilde itham etme yoluna gitmek tedirler. Bu sebeple de, zaten fevkalâde ağır şartlar altında çalışmakta olan muhalefet partileri, bunlar kâfi değilmiş gibi kendilerini daha da büyük müşküllerle karşı karşıya bırakmaktadırlar. Bunun neticesi olarak da binbir meşakkate katlanarak yürütmeğe çalıştıkları dâvalarını ve vatandaş arzusunu gerçekleştirici yolun tam aksi istikamete düşmektedirler.

Hürriyet Partisi, en büyük teşkilâta ve seçmen oyuna sahip olan C. H.P. ye iltihak kararı vermek suretiyle bu garip duruma, kendi zaviyesinden cesurane bir hal tarzı bulmuş oldu. Köylü Partisinin C.M.P. ye iltihakı da başka bir kuvvet teksifi teşkil etti.

Önümüzdeki yaz aylarının seçim ayları oluşu ve D.P. nin, çoğunluk partisi olduğu intibamı yaratmak için "Vatan Cephesi"ne iltihaklar propagandasına hız vermiş olması, basınımızda "İşbirliği" etrafında yeni bazı yorumların çıkmasına sebep oldu. Diğer taraftan bazı C.K.M.P. liderleri bütün muhalefet kuvvetlerinin üzerinde mutabık kalacakları bir "millî Anayasa projesi"nden bahsetmektedirler.

Bu tezahürler, istense de istenmese de, bir muhalefet cephesinin zaruretini ve bu zaruret istikametinde mantıktan ve efkârı umümiyeden gelen bir baskının mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Siyasî liderlerin bu durum muvacehesinde, mes'uliyetlerini müdrük olarak, vatandaşların ümit ve heyecanını artıracak hal suretlerini bulacaklarını sanıyoruz. Siyasî liderler seçmen oylarının çoğunluğunu aldıkları halde, parlemontada azınlıkta kalması gibi bir tezathî duruma bir daha düşmemek mecburiyetindedirler.

Biz bir muhalefet cephesini gerçekleştirme usulü hakkında her hangi bir teklif yapacak değiliz. Ancak bu cephenin fikrî ve manevî temeli üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Öyle görünüyor ki, bazı C.K.M.P. liderleri böyle bir cephenin teşekkül edebilmesini daha evvel bir Anayasa projesinin ortaya konmasına bağlı görmektedirler. Şüphesiz ilim adamlarımız olsun, düşünürlerimiz olsun yeni bir Anayasa hazırlanması bakımından vazifelerini yapmak mecburiyetindedirler. Bu Anayasanın ihtiva etmesi gereken siyasî prensip ve müeyyideler yanında, doğrudan doğruya siyasî mahiyet taşımayan, fakat Devlet hayatında ehemmiyetli bir yer işgal eden bir çok teknik ve hukukî kaideler de vardı. Bunların tartışılması siyasî partilerden çok, mütehas-

sısları ilgilendiren bir husustur.

Güçbirliğini gerçekleştirmek üzere Hürriyet Partisinin C.H.P. ye iltihakından sonra C.H.P. Kurultayının kabul ettiği "ilk hedefler beyannamesi" Anayasanın bina edileceği temel bakımından, bugün C.H.P. dışındaki tek muhalefet partisi C.K.M.P. nin görüşlerine tamamiyle uygun bulunmaktadır ve işbirliği zamanında nesredilen müşterek beyannamedeki bütün unsurları da içine almaktadır. Binaenaleyh muhalefet partilerinin görüşlerinde esas itibariyle görüş birliği tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Bu görüş birliğinin daha da inkişaf etmesi, ilk hedefler beyannamesine, eğer mevcutsa yeni unsurların ilâvesi ile mümkün olabilir. Bir Anayasa metni hazırlanması, çok şâyani arzu olmakla beraber, ancak bir proje olarak ve teşekkül edecek Mecliste onu mükemmelleştirmeye mâtuf müzakerelere imkânlarını açık bırakmak şartıyla, siyasî ve gayri siyasî bütün ilgililerin çalışmalarıyla mümkün olacaktır.

Siyasî partilerimizin münakaşa ve ihtilâf konusu olabilecek teknik hususlardan çok, müşterek inançlarını teşkil eden temel fikirler üzerinde durarak, mücadelesini yaptıkları demokratik rejimin, vatandaş çoğunluğuna rağmen, bir seçim cilvesine kurban gitmesine mâni olmalarını beklemek hakkımızdır.

Onbeş Günün Notları

Hububat Fiatları ve İstikrar

4 Ağustos kararları, yukarı seviyede bir fiat istikrarı teminine matuf bir tedbirler sistemidir. Nitekim 4 Ağustos'tan beri, başlıca devlet sektörüne ait olmak üzere, bir çok fiatlar yükselmiş bulunmaktadır. Bunun neticesi olarak fiyat endeksleri, Ağustos - Ocak arasındaki 6 aylık devrede % 23 nisbetinde artmıştır. Ancak bu artışlar, alelâde bir enflasyon tezahürü olmayıp, fiat istikrarının icap ettirdiği yukarı doğru bir ayarlanmadan ibarettir. Bunun böyle olduğunu, serbest altın fiatlarının takibettiği seyre bakarak da tahkik ve teyid etmek mümkündür. Gerçekten, meselâ Cumhuriyet altını

fiatları, umumî fiat seviyesinin yükseldiği devrede, devamlı olarak düşüşler kaydetmiştir.

Fiat istikrarı henüz tamamiyle teessüs edebilmiş değildir. Daha bir çok maddelerde, cuz'î miktarlarda olmakla beraber, artışların devam etmesi beklenmektedir.

Ancak son günlerde, basında sık sık rastlandığı üzere, hububat fiatlarına hükümetçe önemli bir zam yapılması havadisi tahakkuk ederse, büyük emeklerle temin edilmiş olan fiat istikrarının tekrar bozulması ve yeniden enflasyonist bir devreye girmemiz tehlikesi vardır.

Bilindiği gibi, mevcut istikrarlı durum, para hacminin kontrolü sayesinde temin edilmiştir. Bu sebepten, hububat fiyatlarına yapılacak zammın, para hacmini artırıcı bir tesir yapmaması için, ekmek ve un fiyatlarının da yükseltilmesi lâzımdır. Halbuki böyle bir hareket, ücretlerin yükseltilmesi hakkında halen yapılmakta olan taz-yiki, daha haklı ve şiddetli bir hale sokacaktır. Ücretlerdeki yükselme ise, sür'atle diğer bütün fiatlara intikal edecektir. Bu vaziyet karşısında, istihdam seviyesinin idamesi için para hacminin genişletilmesi ve böylece yeni bir enflasyonist devreye girilmesi kaçınılmaz bir zaruret halini alacaktır.

Diğer alternatif, hububat fiyatlarına yapılan zammın, ekmek fiyatlarına aksettirilmeyip, Merkez Bankasından finanse edilmesidir. Bu takdirde, 4 Ağustos sistemi peşinen bozulmuş ve yukarıdaki enflasyonist hareket daha kestirme bir yoldan başlatılmış olacaktır.

Gerçi hububat fiyatları diğer fiyatlar muvacehesinde, bir hayli geri kalmış bulunmaktadır. Bu sebepten, hububat fiyatlarına bir miktar zam yapılması makul ve yerinde bir hareket telâkki edilebilir. Ancak bu durumu fazla mubalağa etmeğe de lüzum yoktur. Çünkü çiftçilerimizin büyük bir kısmı, hububat istihşallerinin büyük bir kısmını bizzat istihlâk etmektedirler. Bunlar için, hububat fiyatlarının yekûn gelirlerini artırmak bakımından olan ehemmiyeti oldukça azdır. Mahsulünün büyük bir kısmını satabilecek olan orta ve büyük çiftçiler ise fazla bir himayeye muhtaç değildirler. Zaten ziraat gelirlerin, fiat desteklemelerinden ziyade, produktivitenin artırılmasına yardım etmek suretiyle, yükseltilmesi daha sağlam bir politikadır.

Nihayet, çiftçiler gibi, büyük gelir guruplarının, yalnız fiat desteklemeleri ile korunamayacaklarına işaret etmek isteriz. Çünkü, böyle bir hareketin sebep olacağı umumî fiat yükselmesi, bu guruba aktarılmak istenilen reel gelirin miktarını geniş ölçüde azaltmaktadır. Son yıllardaki tecrübelerimiz bu vakıyı açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

Bu vaziyet karşısında, hükümetin, hububat fiyatlarına zam yapmaktan çekinmesini veya yapılacak zammın

mümkün olduğu kadar düşük tutulmasını, istikrar politikasının başarısı bakımından, son derece önemli olduğuna tekrar işaret etmek isteriz.

Çarklar Ters Dönüyor

Memleketimizin demokrasi tarihi incelendiği zaman şüphesiz Demokrat Parti bu tarih içinde bir çok yönlerden hususî bir yer işgal edecektir. Fakat bunlardan ikisi bilhassa üzerinde durulmaya değer bir mahiyet taşımaktadır. Evvelâ, programını ve vaadlerini unutan bir partinin yıllarca iktidarda kalabilmiş olmasına misal olarak zikrolunacaktır. Programında daha çok hürriyet vadetmiştir. Fakat hürriyetlerimizi kısmıştır. Muhalefet yıllarında ileri bir demokrasinin öncülüğünü yapmıştı. Oysa demokrasimiz 1953 yılından bu yana gerilemektedir. Bir hukuk devleti kurma mücadelesi yapmıştı. Halbuki bu prensibe şimdi fazla iltifat etmez görünmektedir. Liberal bir iktisat sistemi hem propaganda hem de vaadleri içinde yer almıştı. Şimdi bir çok sahalarda koyu bir müdahaleci iktisat politikası gütmektedir. İktisaden müreffeh bir Türkiye vadedilmişti. Milli gelirimiz şimdi bir gerileme temposu içine girmiş bulunuyor. Dağılıp hâdisesi ise en adaletsiz bir şekilde cereyan etmektedir.

Tezatlara saymakla bitmez. Samiyen, bütün bunların yanında çoğunluk partisi olarak memlekete karşı olan mesuliyetlerini de gerektiği gibi benimsememiştir. Bunun en yakın misali, aylardanberi içtima etmeyen, Anayasasının sarıh hükümlerine rağmen bir çok Bakanlıkları uzun müddettenberi vekâletle idare olunan, Başbakanı devamlı olarak hükümet merkezi dışında ikâmet etmekte olan ve kıymetli zamanlarını ihtisası dışında bulunan yapım ve yıkım işlerine harcayan hükümeti, demokrasinin ana prensiplerinden olan mürakabe etmekten çekinmesi ile belirlemektedir. Cumhuriyet Türkiyesinin tarihi içinde bu derecede mürakabesizlik yoktu. Tek parti devrinde dahi hükümetler muntazaman toplanmakta ve müşterek mesuliyet esasına dayanarak memleket işlerini idare etmekte idiler. O zamanlar beğenilmeyen C.H.P., Hükümeti, çok da-

ha müessir bir şekilde mürakabe etmekte idi.

Şimdi görünen ise şudur. Demokrat Parti mürakabe etmediği gibi mürakabeye de mâni olmaktadır. Hükümet, daha doğrusu Demokrat Parti Genel Başkanı Meclis Grubunu derin bir şekilde nüfuz ve mürakabesi altında tutmaktadır. Çarklar tersine işliyor. Bunun içindir ki ileriye değil geriye gitmekteyiz.

İspanya Dönüşü

Siyasî maksatlardan çok sıhhi sebeplerle tertiplendiği aşıkâr olan İspanya seyahatinin sona ermesiyle birlikte sorumlu hükümet makamlarının tutumlarında dış ve iç siyaset bakımından bazı değişiklikler görülmesini beklemek için bir takım sebepler mevcuttur.

Seyahatin başındaki aşırı derecede tantanalı merasimlere karşılık, yolculuğun bitiş şekli hiç de parlak olmamıştır. Akdeniz'deki fırtına, aylardanberi devam eden «ilâhî himaye» propagandasının etkenliğini hayli azaltmıştır. Üstelik İspanya'daki karşılama ve ağırlama merasimleri de beklenildiği kadar şaşaalı ve şarkvarî olmamıştır. General Franco, Türkiye Başbakanına protokol kaidelerinin asgarî hâdleri içinde yakınlık göstermiş, Ankara'ya her gelen devlet reisi için sık sık kullanılan «kardeşlik», «samimî dostluk» ve «yıkılmaz tesanüt» sözleri Madrid'te pek duyulmamıştır. Gerçi orada da bir dostluk andlaşması imzalanmıştır ama, bizzat Türkiye Dışişleri Bakanının dediği gibi bu «âlelade ve mutad muahedelerden biridir» ve pek büyük bir önem taşımamaktadır. Bu bakımdan, paktomani nöbetleri içinde girilen Akdeniz Paktı teşebbüslerinin suya düşmüş olması ihtimalli hayli yüksektir. Pakt teşebbüslerinin -bilhassa «pakt kurucu» ünvanından hoşlanan siyaset adamları tarafından daha bir müddet devam ettirilmesi mümkündür. Fakat NATO'ya ilâveten kurulacak böyle bir paktın, Fransa'ya Kuzey Afrika siyaseti bakımından sağlayabileceği faydaların dışında ne gibi yenilikler getireceğini kestirmek hayli güçtür. Rejimindeki totaliter vasıflar yüzünden ve geçmişteki tutumu dolayısıyla NATO'ya alınmayan İs-

pamya'nın dölambaçlı yollarla Batılı savunma tertipleri içine alınması herhalde pek hoş birşey olmayacaktır. Franco zaten Amerika'ya kiraladığı üslere karşılık verilen yardımlarla bu gibi pakt tertiplerinden beklenen ana dāvayı zaten hâletmiş gibidir.

«İlâhî himaye» propagandasının zayıflamasından başka, İspanya'daki hürriyetsiz ve refahsız halkın yüzlerinde gördükleri ifade de, sorumlu hükümet adamlarına bazı şeyler hatırlatmış olabilir. İspanya'daki ölüm sessizliği ve baskı havası, demokrasi aleyhtarı bir tutumun memleketleri ne kadar feci bir karanlığa doğru sürüklediğini -anlayanlara- iyice göstermiştir herhalde.

Iktisadî Devlet Teşekküllerinde Politika

Geçen sayımızda çıkan bir notta, iktisadî devlet teşekküllerinin ekonomizmin kanayan bir yarası haline gelmiş olduğunu belirtmiştik. Mesele, her şeyden önce teşekküllerin cari masraflarının cari varidat ile karşılanmasıdır. D.P. İktidarı, bunu temin etmek için, iktisadî devlet teşekkülleri tarafından satılan mal ve hizmetlerin fiyatlarına esaslı zamlar yapmıştır. Ancak, karşılaşılan mesele sadece fiyat zamlarıyla halledilemez. İktisadî devlet teşekküllerinde esaslı bir rasyonalizasyona ve bünye ıslahatına ihtiyaç vardır. Bu arada, son yıllarda girilen bir çok gayri iktisadî ve külfetli mevzuları terketmek, bunları yürütmek için kurulan teşkilâtı tasfiye etmek, mevcut başlıca iktisadî devlet teşekküllerinin işletmelerine daha fazla muhtariyet vermek ve mesuliyet yüklemek, tâyinler yapılırken eş, dost, akraba kayırmak usullerinden vazgeçerek idareyi ehil ellerde toplamak gibi hayati ehemmiyette meseleler vardır.

Şüphesiz en mühim mevzuu, iktisadî devlet teşekküllerini bir parti şubesi şeklinde telâkki etmekten vazgeçmek, bunların sadece iktisadî faaliyet sahalarına giren işlerle meşgul olmalarını sağlamaktır. Herhangi bir iktisadî devlet teşekkülü, parti işleriyle uğraşmaya başlarsa, partizan gayelere yö-

nelirse, iktisadî vazifesini ifa etmesi tamamen imkânsızlaşır.

Yukarıda kısaca işaret ettiğimiz reformların yapılacağını bizzat D.P. İktidarı Avrupa İktisadî İşbirliğine taahhüt etmiş bulunmaktadır. Filhakika, Avrupa İktisadî İşbirliği, geçen sene ortasında Türkiye'ye açılan kredilerin müzakeresi sırasında, doğru olarak iktisadî devlet teşekküllerinin ıslâh edilmesi üzerinde durmuş ve hükümet de bu meseleyi ele almayı vaademiştir.

O zamandan beri bu hususta ne yapıldı? Bünye tâdili hususunda hiç bir müspet adım atılmamış buna mukabil, iktisadî devlet teşekküllerinin particilik faaliyetine sevk etmek için sarfedilen gayretlere hız verilmiştir. Gayet şumullü bir şekilde hareket edilerek, iktisadî devlet teşekküllerinin bağında bulunmaları ve bilumum memurları zorla D.P. nin Vatan Cephesi'ne kaydettirilmek istenmiş, geçim vasıtalarını kaybetmek istemeyen bir çok vatandaş çarnaçar Vatan Cephesine kaydolmuşlardır.

Hattâ daha ileri gidilmiş, iktisadî devlet teşekküllerinin bazılarının bağında bulunmaları, İstanbul'da umumî hizmet ifa eden ve Belediyeye bağlı teşekküllerin ömürleri D.P. de faal vazife görmeğe başlamışlardır.

Bu hareketlerin ahlâkî ve kamuni cihetlerini bir tarafa bırakıyoruz. Meseleyi sadece iktisadî bakımdan düşünenecek olursak, iktisadî devlet teşekküllerinin ıslahatı zaviyesinden düşünenecek olursak, bu ıslâhatın, mezkûr teşekkülleri faal particiliğe sevk etmek şeklinde tasavvur edilmesi mümkün olur mu? Particiliğe başlamak suretiyle, iktisadî devlet teşekküllerinin iktisadî müessiriyeti artmış olacak mıdır? Akl başında olan her insan bu suali ancak menfi tarzda cevaplandırabilir. Son ayların gidişinden çıkarılabilecek tek hüküm şudur: D.P. iktidarı, iktisadî devlet teşekküllerini ıslâh etmek şöyle dursun, bunları büsbütün zayıflatmak ve çürütmek yolunu tutmuştur.

Iktisadî Devlet Teşekkülleri Yatırımlarının Finansmanı

Malûm olduğu üzere, 4 Ağustos kararları cümlesinden olarak, İktisadî Devlet Teşekküllerinin her türlü masraflarını kapatmak üzere, Merkez Bankası kredilerine müracaat etmeleri çok sıkı bir şekilde tahdit edilmişti. Yine malûmdur ki son yıllar zarfında, bu teşekküller yatırım masraflarını karşılamak için büyük ölçüde Merkez Bankasından kredi almışlar ve bu suretle enflasyonu körüklemişlerdi.

Yatırım masraflarının karşılanması için Merkez Bankasının kapısı kapanınca, bu yatırımları finanse etmek üzere, enflasyonist mahiyette olmayan malî kaynaklar bulmak zarureti ortaya çıktı. Anlaşıldığına nazaran, Avrupa İktisadî İşbirliği ve Amerikan mütehasısları ile son dış kredi anlaşmaları münasebetiyle yapılan müzakerelerde, bu masrafların, dış krediler dolayısıyla Merkez Bankasında birikecek karşılık paralardan ödenmesi derpiş edilmişti.

23 Nisan tarihli Zafer Gazetesinde çıkan bir habere nazaran, iktisadî devlet teşekküllerinin yatırım ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Merkez Bankasına bağlı Amortisman ve Kredi Sandığı nezdinde bir İç Finansman Fonu tesis edilmiştir.

Bu Fonun kaynakları şunlardır:

a — Avrupa İktisadî İşbirliğine dahil memleketlerden sağlanan kredilerin Türk Lirası karşılıkları. Bu krediler 75 milyon dolar kıymetindedir.

b — A.B.D. den sağlanan yardım ve kredilerin Türk Lirası karşılıklarından bu maksada tahsis olunacak miktarlar. Bu hususta tahsis edilecek miktarın kıymeti hakkında elde sarîh malûmat mevcut değildir.

c — Avrupa Tediye Birliği, Avrupa Para Fonu ile Milletlerarası Para Fonundan temin olunan kredilerin Türk Lirası karşılıkları. Kredi anlaşması mucibince, bu teşekküller tarafından verilecek kredilerin tutarı 50 milyon dolardır.

d — Amortisman ve Kredi Sandığı, T.C. Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları Kurumu menabiden tahsis olunacak miktarlar ile sair menabiden temin

olunacak imkânlar,

Zafer Gazetesinde çıkan haberin ikinci kısmında, mezkûr Fondan faydalanabilecek yatırım projelerinde aranacak kıstaslar tespit edilmekte ve Fondan sağlanacak kredilerini tediyesine müecclik hükümler zikredilmektedir.

Mühim olan mesele şudur: 1959 senesi içinde Fonda tahassül edecek miktar ne olacaktır Halihazırda iktisadî devlet teşekkülleri ve benzeri müesseselerin eldeki yatırım projelerinin kıymeti nedir? Bu hususta malûmat mevcut olsaydı, eldeki projelerden ne kadarının tahakkuk ettirilebileceği hakkında fikir edinmek mümkün olurdu.

Maalesef iktidar çevreleri bu hatıyatı mevzular hakkında tafsilat vermekten çekinmeğe devam ediyorlar.

Yardım ve kredilerden tahassül edecek Türk Liraları karşılıklarının çeşitli âmillere bağlı bulunduğu barizdir. Yardım ve kredilerin serbest bırakılması bunların kullanılması, Amerikan yardımından iç finansman maksadına tahsis edilecek miktarın tespiti, tahassül edecek karşılık paraların kıymetini tâyin edecek başlıca faktörlerdir. Emekli Sandığı ile İşçi Sigortaları Kurumundan, yukarıdaki maksatlar için sağlanacak fonların kıymeti de meçhuldür.

İktisadî devlet teşekküllerinin yatırım masraflarını enflasyonist olmayan kaynaklardan finanse edilmesi esas itibariyle doğru olmakla beraber, durum hakkında hüküm verebilmek için tamamlanmış kemmi malûmata ihtiyacımız vardır.

Mr. Dulles

Mr. Dulles; son derece katî fikirlî, sert ve yılmak bilmez bir politikacı bilinir. Bu hal, onun doğruluğuna inandığı veya hüküm verdiği fikirlerin, çetin ve boyun eğmez savunuculuğunda görüldü. Çok defa, içte ve dışta, dostların acı tenkidlerine hedef olmuştur. Talihin acı bir tesellisidir ki, bugün, bizzat ayrılışına en fazla esef edenler arasında tenkidçileri de bulunuyor. Ondaki son derece kuvvetli sorum ve

görev duygusu, mukaddes olduğuna, sarsılmaz bir inançla bağlandığı dâvanın, asaletle, liderliğini yüklenme ve savunmadaki maharet ve azmi, Batı kadar Komünist dünyasında, korkuyla birlikte hürmetini kazandırdı. Amerika tarihinde görülmemiş derecede şahsi bir politika güttüğü, âdeta herkesçe benimsenmişti. Gerçek odur ki, Mr. Dulles ekip çalışmasını Dışişleri Bakanlığında hâkim kılmıştır. Hergün daire başkanlarının iştirâk ettiği toplantıya, fikirlerin serbestçe söylendiği bir atmosferin hâkim olduğu söylenir. Fakat bu toplantılarda, kendi tezi kabul edilmişse, bunda 40 yıllık dış politika bilgisi ve geniş kültürü başlıca âmildir. Propagandanın değerini pek iyi bilen Mr. Dulles, Amerika içinde ve dışında, en fazla basın toplantısı yapan, çok defa söylenmesi gereken den fazla söyler, bir diplomat olarak tanınır. Bunda garipsenmemesi gereken yön, artık gizli diplomasi ile onun entrikalarının hâkim olduğu bir çağın, sona erişini gerçek olarak benimseyişi ve demokratik bir düzende olup bitenleri toplumun bilme hakkına hürmet etmesidir. Fakat, milletlerarası olayları ele alırken, daha fazla bir moralist gibi tutumu, Nötralizme karşı tavır, askeri ittifaklara şiddetle taraftarlığı ve rijid tutumuyla, Avrupa politikasının çıkmaza girmesinde hissesi büyük olmuştur.

Zannımızca Amerikan dış politikasının gelişme seyri de bizzat bunda başlıca sebepler arasında sayılabilir.

Zira; Mr. Dulles'in Dışişleri sandalyasına oturduğu yeni bir politikanın başlangıcı olmamıştır. Bilâkis, selefi Dean Acheson zamanında başlatılan bir politikanın devamı oldu. Durdurma politikası olarak adlandırılan bu safha, Komünist Çin'in, Kuzey Kore yanında yer almasına kadar devam eder. Komünist yayılmasını; nerede olursa olsun, durdurma olarak vasıflandırılan bu politikayı, Acheson'un Yardımcısı, George F. Kennan; yürürlüğe koyarken, Denin Hedley'in deyişiyle, «Bizzat Rusya içindeki yumuşama, böyle bir politikayı başarılı kılacak olgunlukta idi.» ve Kennan bunu dikkatle incelemişti. Bu sebeplerdir ki, bugün, George F. Kennan ve Walter Lippman'ın, Avrupaya ait müttefiklerin görüş ayrılığında, İngiliz nokta nazarına yakın oluşları, Rusya'daki gelişmelerin bu görüşü başarılı kılacak derecede

de olmasına inanmalarındır. Şüphesiz ki, Ruslarla yapılacak zirve toplantısının başarı şansı, ancak; çıkmaza girmiş bir Avrupa politikasında, yeni bir alternatifle gitmede olabilir. Her iki tarafın eski tezleriyle oturacakları bir masadan, bir ilerleme kaydedilerek kalkılacağını düşünmek biraz zordur.

Mr. Dulles, Avrupa politikasının bir çıkmaza girdiğini kabul etmemekle beraber, son zamanlarda daha yumuşak bir politikayı benimsemişti. İnanıcı oydu ki, Rusya'yı, Batının askeri ve moral gücüyle karşılayıp, onun üzerine politik baskıyı yığmak, eninde sonunda, Sovyetleri Doğu Avrupa'dan çekilmeğe mecbur kılacaktır. Fakat olaylar kendisini teyid etmemiştir. Bununla beraber denebilir ki Mr. Dulles'in kendisine en fazla ihtiyaç duyulan bir anda dışişleri bakanlığından ayrılışı, Batı için büyük bir talihsizlik olmuştur. Çünkü; O'nun azimli tutumu ve Batının liderliğini yüklenişi, Atlantik topluluğunda, Amerikan Liderliğini ve kendi liderliğini, münakaşa götürmez bir gerçeklikte kabul ettirmişti. Sovyetlerle yapılacak görüşmelerde, Batı görüşünün tesbiti ve Rusların gerçek anlaşma arzusunu taşıyıp, taşımadıklarını ölçmede miyar olacak tekliflerde, Batı birliğini sağlamak, bugün biraz daha güçleşmiş görünüyor. Mr. Dulles'in prestiji, tecrübesi, Sovyetlerle bir görüşmedeki rijid tutumu; Batıda, onun tarafından yapılacak bir teklifte bütün ihtimallerin hesaplandığı ve aldandığı payının pek az olduğu kanaatini hâkim kıldığı için; Batının bunlar üzerinde daha kolay birliği sağlanabilirdi.

Bir bütün olarak denebilir ki, durdurma politikası yerine, Kore'den sonra açıkladığı topyekûn misilleme politikası, Sovyet keşiflerinde Batı seviyesine ulaşma ile çıkmaza girdi. Topyekûn bir Nükleer harbin, her iki blokun da imhası sonucuna varacağını M. Dulles'ta kabul etmişti. Limit bir Nükleer harp terimi, vazih olmadan çok uzaktı. Bu durum karşısında, yeni bir alternatif Batı için zaruri bir hal gibi. Kendisinin son zamanlarda daha sup bir politikaya taraftar görünmesi bu gerçeği kabulüne atfedilebilir. Ancak Mr. Pietro Nenni'nin, Dulles'in istifasını, Dulles ve Adenauer sahasının, milletlerarası politikada nihayete erişi olarak karşılaması, biraz erken gibi. Çünkü bu, Dulles'in bugünkü pojinyonun-

da ve başka yollardan Amerikan politikasına yapacağı tesiri basitleştirmek olur.

Politikasının muhasebesi, geçmişte mevcut bazı sürçmelere rağmen, herkesin hürmet ve hayranlığını haklı ku-

lacak başarıdadır. Az gelişmiş memleketlere yardımda kongre ile mücalesi, bu yardımı onun dedirtmeğe hak kazandıracak kadar çetindir. Batının savunma gücünün yapısı da, herkes-ten çok onun eseridir.

ka bir deyimle işçinin ücretini tâyin eden başka vasıta olmak itibarıyla ilgililer dışında, evvelâ ekonomistlerin, üzerinde, hususiyile durdukları bir mevzu olarak ortaya çıkmıştır. J. M. Clark'ın dediği gibi bu sistem ekonomik, sosyal ve siyasal oluşlarla ilgili kimselerin önerilerine birçok girift meseleler koymaktadır. Bu sistemle birlikte, sanayici ve sendikaların idare mevkiinde olanların görevleri genişlemekte ve merkezîyetçi bir idarenin karakterini iktisap etmektedir. Kollektif müzakere sistemi ile memleketlerin klâsik siyasî müesseseleri arasında alâkaya değer benzerlikler ortaya çıkmaktadır. Filhakika bu sistemin müzakere safhası siyasî uzvun teşriî vazifelerine benzetildiği gibi, nihâi safhasında bir mukavele haline gelen kollektif müzakerenin idaresi, tefsiri, tatbiki ve yenilenmesi aynı siyasî uzvun icra ve kaza faaliyetlerine kıyaslanmıştır. Binaenaleyh gittikçe yayılan ve muayyen bir devre içinde takip olunacak ekonomik politikanın bilhassa istihdam ve maliyet unsurlarına geniş ölçüde müessir olma durumunda bulunan bir sistemin toplum bakımından önemi kolayca kabul olunabilir.

Süphesiz kollektif müzakere sisteminin önemi evvelâ, pazarlıkta alâkalı tarafların karşılıklı meselelerine bakış ve bunlara getirilecek hal çarelerine cevapları bakımından belirmektedir. Fakat yukardaki kısa mütalâalardan anlaşılacağı üzere sistemin önemi bir deâmme refahı ve menfaatleri bakımından bahis konusu olmaktadır. Zira kollektif müzakere sisteminin yaygın olduğu bir kısım memleketlerde ve hususiyile Birleşik Amerika'da yayılmakta olan kanaat odur ki, sosyal barış her zaman âmmenin menfaatleri de düşünülerek sağlanmamaktadır ve fiyatların artması, başka bir deyimle enflâsyoneu bir tazyikin hasıl olması devamlı olarak ücretlerin artmasından doğmaktadır. Bu kanaat münakaşa olunabilir. Gerçekten maddyanın öbür tarafı alındığında müşahede olunan şudur ki fiyat artışları ücret ayarlanmalarından doğan maliyet artışlarını oldukça geniş ölçülerde teavüz etmektedir. Çok zamanlar kollektif müzakerelerin sağladıkları ücret yükselmeleri, ücretleri, artan hayat pahalılığına ayarlamaya matuftur. Her ne şekilde tefsir olunursa olunsun, bugün yaygın bir kollektif müzakere sisteminin tesirleri doğrudan doğruya ilgililerin menfaat çerçevelerini de aşarak âmme menfaatlerini hudutları içine almış bu-

İncelemeler

Nasıl Bir Kollektif Müzakere Sistemi ?

Cahit TALAS

Birkaç yıldanberi bir kollektif müzakere kanunu tasarısının hazırlanmakta olduğu ilgililer tarafından söylenmekte idi. Bu tasarı şimdi hazırlanmış bulunuyor. Kısa bir zaman sonra Büyük Millet Meclisine sevkolunacağı ümit edilmektedir. Fakat tasarı sistem olarak memleketimiz mevzuatına yeni bir şey getirmiyor. Bahis konusu olan, yapıldığı takdirde, bir kollektif mukavelelerin şartlarının, muhtevasının, tarafların mes'uliyetleri ve şekli hususların tesbitidir. Zira yeni tasarı kanunlaştığı takdirde mecburî tahkim sistemi kalkmaktadır. Taraflardan biri müzakerelerden imtina ettiği veya müzakereler neticesinde bir anlaşmaya varılmadığı takdirde mecburî tahkim sistemi harekete geçecektir. İşverenleri müzakere masasına sevkedecek tazyik vasıtası olan grev bahis konusu olmayınca, en iyi bir şekilde hazırlanmış bulunan bir kollektif müzakere kanunun işliyebilmesi kolaylıkla mümkün olmaz. Hele işverenleri münferit münasebetleri tercih eden, sınaî geleneği ve eğitimi olmayan, işletme içinde işbirliğini sağlayacak iyi beşeri münasebetlerin önemi takdir edilmeyen sendikaların müzakere taleplerinin işletme idaresine bir müdahale sayılan memleketlerde, grev müeyyidesine dayanmaksızın kollektif müzakere sisteminin yerleşebilmesi kolaylıkla mümkün olmaz. Binaenaleyh, yeni tasarı kanunlaştığı takdirde ümit edilmesi mümkün netice, geniş bir kollektif müzakere sisteminin kollektif işçi ve işveren münasebetlerine hâkim olmasından ziyade tarafların müzakerelerde yetişmelerine, birbirlerinin görüşlerini öğrenmelerine hizmet etmek olabilir. Şimdi hiç

olmazsa yakın bir gelecekte tahakkuk edemeyeceği anlaşılın grev hakkı, daha sonra tamamıldığı zaman, taraflar kollektif müzakerelere tamamiyle acemilik içinde katılmıyacaklardır.

Diğer taraftan şu hususu da belirtmekte fayda vardır. Kollektif müzakere sistemi, demokratik hak ve hürriyetlerin gelişmiş olduğu kapitalist memleketlerde yayılma zemini bulunmaktadır. Hürriyetlerin kısıp, grev hakkının yasak olduğu ve sendikaların tam olarak taazuv etmediği memleketlerde, en iyi kanunlar dahi kollektif müzakere sisteminin gelişmesinde fazla müessir olamazlar. Kapitalist ekonomiler içinde genel olarak çalışma şartları, ücretler çok dar ölçüde kanunlara, başka bir deyimle Devlet müdahalesine mevzu teşkil ederler. Bu sebepten ötürüdür ki tarafların serbest ve eşit haklarla müzakeresine dayanan kollektif mukaveleler bu karakteri haiz ekonomiler ve memleketler içinde inkişaf etmektedir. Zira hakikaten duyulan bir ihtiyaçı cevabını teşkil ettikleri gibi ekonomik ve sosyal hayata doğrudan doğruya müdahaleye taraftar olmayan sistemlerin, modern sosyal politika içinde zarurî vasıtaları da sayılmaktadırlar.

Bununla beraber, mecburî bir karakteri de haiz olsa, madem ki bir kollektif müzakere sistemine doğru ilk adımlar atılmak üzeredir; bu sistemin önemini ve bâzı hususiyetlerini belirtmekte hiç olmazsa gelecek bakımından bâzı faydalar mülâhaza olunabilir.

1 - SİSTEMİN ÖNEMİ : Geniş ölçüde gelişme imkânı bulmuş olan kollektif müzakere sistemi, işçi fiyatını, baş-

lanmaktadır. Gittikçe artan önemi de buradan doğmaktadır.

Önemi böylece bütün bir toplum için belirmiş bulunan kolektif müzakerelerin ne gibi bir muhtevaya mevzu teşkil ettiğini kısaca ifade etmek lâzımdır. Her şeyden önce kolektif müzakere işçi ve işveren münasebetlerini ve çalışma şartlarını tanzim mevzuları ile alakalıdır. Fakat kabul etmek lâzımdır ki kolektif müzakere sistemleri her yerde ve her zaman yeknasak bir muhteva ve mevzu taşımazlar. Bunlar memlekete, sanayie ve maksada göre değişmektedir. Meselâ bazı kolektif mukaveleler yalnız ücretleri gösteren bir listeyi tesbit etmiş olmakla yetinirler. Bazıları ise daha uzun, çeşitli ve çalışma şartları ile ilgili birçok meseleleri kavrayan birer vesika mahiyetini taşırlar. Fakat her hâlî kârda bugünkü kolektif müzakereler esas itibariyle iki ana mevzuu ihtiva ederler. Bunlardan biri ücret diğeri de işletme içindeki beşerî münasebetlerdir.

2. ÜCRET VE KOOLLEKTİF MÜZAKERE : Yukarıdaki kısa mülâhazalardan anlaşılacaktır ki kolektif müzakerenin muhtevası çok değişik olabilir. Fakat ücretlerin tesbiti bu müzakerelerin başlıca mevzuudur. Kolektif müzakerenin taraflarından biri olan sendika ücreti, işçinin geliri olarak sayar. Buna mukabil işveren bakımından ücret maliyet unsurlarından biri olarak mütalâa olunur. Sendika işçinin gelirini arttırmak temayülü içindedir. Binaenaleyh müzakerelerde devamlı olarak talep eden durumundadır. İşveren ise yatırımlarından, en azından normal bir kâr sağlamaya çalışır. Fakat kâr seviyesinin, sermaye piyasasında muayyen bir zamanda normal sayılan seviyenin üstünde olması zarurî değildir. Bu duruma göre kolektif müzakerelerde bu iki uçtan başlanarak normale bir ortalamaya doğru gidilir. Bu ortalamanın seviyesi işgücü için o anda iş piyasasında vâki talebin ve arzın durumuna, istihdam seviyesinin gelişme temayüllerine, tarafların müzakere kudretlerine, yatırımların müstakbel hacmine ve nihayet işin marjinal verimliliğine tâbi olarak değişir. Fakat genel olarak söylenmektedir ki, muvaffak bir pazarlığın ölçüsü, her iki tarafça da kabul olunabilecek bir standarttır.

Umumiyetle müzakerelerde aşağıdaki hususlar gözönünde tutulur:

A - İşçilerin normal geçimlerini sağlayacak bir ücret,

B - Hayat pahalılığının seyri ve değişimleri,

C - İşçinin verimliliği,

Ç - İşletmenin ödeme kabiliyeti,

D - Yüksek veya düşük ücretin müstahabların satınalma güçleri ile istihdam seviyesine muhtemel tesirleri,

E - Başka sanayiler içinde ve başka bölgelerde ödenmekte olan ücret seviyeleri.

3. BEŞERİ MÜNASEBETLERİN TANZİMİ :

Kolektif müzakere sistemi bir sosyal barış unsurudur. Çekişmeli ve devamlı bir itimatsızlık havası içinde geçen bir işçi - işveren münasebeti istihsalin seviyesi, kalitesi üzerinde kötü bir tesir icra eder ve netice itibariyle verimlilik bütün teknik gayretlere ve ilerlemelere rağmen tatmin edici bir seviyeye ulaşamaz. Halbuki serbest ve eşit şartlar içinde yapılan müzakereler işçiler nezdinde kolaylıkla müşahade olunabilen küçümsenmek duygusunu bertaraf eden ve binnetice şiddet ve hiddet hareketlerini önler. Bu müzakereler, işletme içinde tarafların menfaatlerinin aynı olduğunun anlaşılmasını kolaylaştırır ve daha mâkul hareket etmeğe alıştırmır. Bu sebeplerden ötürüdür ki ücret meselelerinin yanında beşerî münasebetlerin tanzimi kolektif müzakerelerde hususî bir yer alır. Sendika işveren tarafından, işçiler adına konuşan müessesese olarak kabul edilir. Sendika-

ya mensubiyetten, siyasî, dinî kanaatlerden ötürü tefrik edici muameleler olarak idare ile işçiler arasında ne şekilde işbirliği yapılabileceği esaslara bağlanır. Terfi şekilleri belirtilir.

Yukardaki mülâhazalar, kolektif müzakere sisteminin memleketimizde de vücut bulmasının arzuya şayan olduğuna bizi kolaylıkla sevk etmektedir. Ancak arzu ve hattâ iyi niyet kâfi değildir. Birtakım ön şartların teessüsü lâzımdır. Mevzuatla tanzim ve birtakım mecburiyetler ihdası beklenen sonucu vermiyebilir. Tecrübeler göstermiştir ki bu sistem serbest müzakere esasına dayanmadıkça muvaffakiyet ihtimali ve yaygın bir hal alması mümkün olmamaktadır. Grev müeyyidesi olmadan varılacak netice mecburî tahkim sistemi ile elde olunandan daha ileri olamaz. Bu takdirde kolektif işçi ve işveren münasebetlerinde son sözü gene Devlet söyleyecektir. Halbuki serbest bir kolektif müzakere sisteminde son söz taraflarıdır. Başka türlü olduğu halde sistemin mahiyeti ve ruhu kaybolur. Binaenaleyh ihdas etmek istediğimiz sistemi bir bütün olarak ve grev hakkı ile birlikte ele almak lâzımdır. Aksi takdirde gayretlerimiz boşşa gider. Yalnız bir kâhpla yetinmek zorunda kalmırız.

Evet, Mutlaka Nisbi Temsil

Cemal AYGEN

FORUM Dergisi muhtelif sayılarında ve çeşitli fırsatlarla memleketimizdeki seçim sistemi meselesini münakaşa etmiş ve bu hususda pek çok inceleme neşretmiştir. Bu yazıların aşağı yukarı hepsinde, memleket gerçeklerine uygun bir «nisbi temsiline» icap ettiği fikri şiddetle müdafaa edilmiştir. Bu meseleye tekrardan dönülmesine bizi sevkeden sebep, 20 Nisan 1959 tarihinde Vatan Gazetesinde çıkan «Mutlaka Nisbi Temsil Mi?» başlıklı bir yazıdır. Bu araştırmada yazar, nisbi temsiline fayda ve bilhassa mahsurlarından bahsettikten sonra, nisbi temsiline muhtelif fikir ve kanaatleri Parlamantoya intikal ettirdiğini, azınlık partilerinin muayyen bir nisbette oy sahibi olmaları imkânını sağladığını

belirtmektedir, ve, memleketimiz partilerinin birer doktrin partisi olmadığı gerekçesine dayanarak, ancak doktrin partilerinin mevcut olduğu memleketlerde nisbi temsil sisteminin işliyeceği fikrinde görünmektedir. Bundan sonra da, ilçelerin birer seçim bölgesi ittihaz edilerek memleketimiz için dar bölgeli bir seçim sistemi teklif etmektedir.

Bir kere şunu derhal belirtelim ki, adı geçen araştırmayı yapan yazar da, bugün mevcut olan ekseriyet ve liste esasına müstenit seçim sisteminin mutlaka değiştirilmesine taraftardır. Kendisine bu fikrinde tamamen iştirak etmekteyiz. Ancak, nisbi temsil yerine dar bölgeye gitmenin memleket gerçeklerine uymadığı fikrini hâlâ muhafaza ediyoruz. Şöyle ki: Memleketimi-

zin arzulan demokratik nizama geçmesinde en büyük engellerden birinin mevcut seçim sistemi olduğu bir hakikattir. Zira mevcut sistem, partilerin hakiki kuvvetleri ile Parlâmento içinde temsil edilmelerini gerçekleştiremediğinden siyasi iktidar tahdit edilmekte ve bunun tabii bir neticesi olarak da muhalefet parlâmento içerisinde uhdesine düşen murakabeyi yapamamaktadır. Teklif edilmekte olan dar bölgenin de, sırf siyasi iktidarı tahdit etme bakımından yeterli olmayacağı aşıkârdır. Çünkü, seçilen temsilciler artık mensup oldukları parti içerisinde daha fazla serbesti elde edeceklerinden ve parti disiplinini, kendilerini parlâmentoya gönderen seçmenlere güvenerik nazarı itibare almıyacaklarından, bilhassa muhalefette bulunması gereken birliği ve müttehit hareketi sağhyamıyacaklardır. Halbuki bu mülâhaza iktidar partisi için o kadar varit değildir. Zira bir kere iktidar partisidir; saniyen, muhalefetin daimi tenkid ve murakabesine tabi olmaları, iktidar partisi temsilcilerini, muhalefet temsilcilerine nazaran daha birlikte hareket etmeğe sevkedecektir.

Diğer taraftan nisbi temsilin parti adedini çoğaltacağı ve partilerin adeta yerden biten mantarlar gibi artacağı fikri nazarı plânda pek çok defa bu sistemin en fazla aksayım tarafı olarak ileri sürülmekte ise de, bu keyfiyetin de sistemin tatbik edildiği memlekete göre değişeceği de bir vakiydir. Fransa gibi çeşitli fikir hareketlerinin carî olduğu bir memlekette bizdeki seçim sisteminin tatbiki nasıl ki bu memlekette bu fikir hareketlerini önliyemeyecek ve durduramayacaksa, bizim gibi çeşitli fikir cereyanlarının yer almadığı bir sosyal ve siyasî bünyeye nisbî temsilin tatbik edilmesi de, bu sistemin umumiyetle korkulan neticelerini meydana getirmeyecektir. Seçmen kütlelerimizin fikir hareketlerinden ziyade yakın menfaatlerini düşünerek rey verdiği nazarı itibara alınmalıdır.

Yazıda teklif edilen, kazaların birer seçim çevresi olarak mütalâa edilmesi ve her kazanın birer temsilci çıkartması usulü, memleketimizde pek çok karışıklıklara sebep olacaktır. Her şeyden evvel şunu belirtmek icap eder ki, eğer prensip olarak her kaza bir mebus çıkaracaksa, bu esas çok sakat neticeler verecektir. Bazı kazaların nüfusu diğer bazı vilâyetlerin nü-

fusunun iki veya üç misli olduğu halde, bir mebus çıkarması adalete uygun değildir. Meselâ, beş kazası olan Hakkâri Vilâyeti bu esasa göre beş mebus çıkartacak, (hakikatte bir mebus çıkartmaktadır ve seçmen adedi 1957 seçimlerine göre 25.358 dir) ve buna mukabil gene beş kazası olan ve 106.666 seçmene sahip olan Gümüşane Vilâyeti de beş mebus çıkaracak demektir. Diğer taraftan kaza esası nazarı itibare alındığında, 500.000 seçmeni olan bir seçim bölgesi bir temsilci çıkardığı halde, 165.000 seçmeni olan diğer bir ilçe de gene bir temsilci çıkaracaktır.

Şüphesiz ki, dar bölge esasına gidildiği takdirde idarî teşkilâtın bizzatı ayrılmak ve onun yerine gerek nüfus, gerekse seçmen sayısı itibariyle birbirine eşit itibarî seçim ilçeleri kurmak, birkaç ilçeyi birleştirerek bir tek seçim bölgesi ittihaz etmek, nüfusu çok fazla olan ilçeleri bölerek gene itibarî seçim ilçeleri teşkil etmek icap edecektir. Bu ise, alışığımız seçim tarzını, yani vilâyetleri seçim bölgesi olarak mülâhaza eden seçim tarzını değiştirmeyi gerektirir. Henüz dört seçim geçirmiş olan memleketimizde böyle radikal ve alışılmamış bir değişikliğin kabul edilmesi birçok karışıklıklara sebep olacaktır. Bu sebeple, vilâyet esasından ayrılmadan yeni bir seçim sistemini kabul etmede memleket gerçekleri bakımından fayda vardır. Kaldı ki, dar bölgede mahallî adayların çok daha fazla müessir olacağını ve bunun da gerek parlâmento içinde, gerekse parlâmento dışında mahallî menfaatlerin millî menfaatlere tercih edilmesi neticesini meydana getirece-

ğini de asla hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

Bundan ayrı olarak, ilçe esasına müstenit dar bölge sistemi kabul edildiği takdirde, partilerin kazandıkları rey miktarında ve kuvvetinde parlâmento içerisinde temsil edileceklerini iddia etmek de biraz güçtür. Meselâ, 1954 seçimlerinde Ankara'nın vaziyetine bakalım: 21 mebus çıkaracak olan bu vilâyette 16 tane kaza vardır. Demokrat Parti 181.790 reyyle C. H. P. nin 141.957 reyine karşı bu vilâyette seçimleri kazanmıştır. Bundan ayrı olarak da, C.M.P. de 35.685 rey almıştır. Eğer kazalar birer seçim bölgesi olarak kabul edilmiş olsaydı, bu seçimlerin neticesi şu şekilde tezahür edecekti.

D. P. 13 Mebus
C.H.P. 3 Mebus

Zira C.H.P. 1954 Ankara Vilâyeti seçimlerinde ancak üç kazada seçimleri kazanabilmiştir. Bu vaziyete göre, C.H.P. 141.957 reye mukabil 3 temsilci, D.P. 181.790 reye karşı 13 temsilci kazanacak ve C.M.P. de 35.685 rey aldığı halde parlâmentoda temsilcisz kalacaktır. Halbuki nisbî temsil tatbik edildiğinde, bu vilâyette vaziyet şu şekilde tezahür edecektir:

D.P. 11
C.H.P. 8
C.M.P. 2 mebus.

Görülüyor ki nisbî temsil, partilerin hakiki kuvvetleri ile parlâmento içinde yer almalarını sağlayan, en âdil bir seçim tarzıdır. Bu sebeple bir kere daha memleketimiz için nisbî temsilin en yerinde ve en uygun bir sistem olacağı fikri üzerinde şiddetle ısrar etmek gerekir.

Bir Tahıl Köyünde Toprak Dağılışı ve Kredi Durumu

HARMANDALIOĞLU

Köyün adı : Budak
İlçesi : Mucur
İli : Kırşehir
İlçeye uzaklığı : 10 Km.
Ev sayısı : 80
Nüfus sayısı : 465
Okulu : 5 sınıflı tek öğretmenli

Şimdiye kadar yaptığımız köy incelemelerinde memleketimizin çeşitli ürün bölgelerinden bazılarının yıllık GELİR-GİDER'leri üzerinde durmuştuk. Bugünkü yazımızda da İç Anadolu bölgesinden bir tahıl köyünün arzâz ve borçlanma durumunu ele alacağız...

Araştırma konusu yaptığımız köy, Kırşehir'in Mucur İlcesine bağlı BUDAĞ köyüdür. Yukarıda ev ve nüfus sayısını verdiğimiz bu bozkır köyü, bölge üzerine dağılmış yüzlerce köyden bir tanesini teşkil eder. O, bölge içinde gerek ana iş-güç gerek coğrafi ve iklim yönünden bir tahıl köyünün bütün özelliklerini üzerinde taşır. İç Anadolu'nun ortalarına kurulmuş bu bozkır köyünü kısaca tanıtmak gerekirse, onun bölge içindeki panoramik tablosunu şöylece çizebiliriz: Önünde uçsuz-bucaksız bir çöl... Malya Çölü dedikleri bu ıssız, bu geniş çölün ortasında bir tesbih dizisi gibi sıralanan eski çağlara ait yığma HÖ-YÜK'ler. Her höyüğün ya hemen dibine sokulmuş, ya da biraz ötelere serpiştirilmiş toprak damlı köy evleri... Bazen, bu uçsuz-bucaksız düzlüklerde saatlerce yürüdüğünüz halde ne ağızınızı ıslatacak bir yudum su, ne gölgesinde serinliyeceğiniz bir tek dikili ağaç... Sadece bu kadar mı? Allah'ın bol, insanın kıt olduğu bu çölün yüzüne yolunuz düşmeği koysun; bazen, üzerinize saldıran çoban köpekleri karşısında yerden kapıp ta «Oşt» diye üzerine fırlatacağınız yumruk kadarlık bir taşı bile bu çöl sizden esirger. Gidersiniz... Gidersiniz... ne bir su sınıltısı, ne bir kuş civıltısı.. Önünüz, arkanız ayağınızı bastığınız her yer taşsız, kayasız bomboz kevenli bir yazı... yer yer içinde koyun ve keçi sürülerinin dolaştığı yavşan ve kekik otlarıyla kaplı ekilmemiş kıraç topraklar.. Bu toprakların şurasına-burasına serpiştirilmiş sadece bir mevsimlik ömrü olan mor çiçekli yoncalıklar... Çobandöşekleri... Uzakta çok uzakta bozkırın üzerine bir gök parçası düşmüş gibi sessizce uyuklayan Seyfe Gölü... Zaman zaman çevresini bir bataklık deryası haline getiren gölün tuzlu-çorak suları insanlardan çok kurtların, kuşların işine yarar, bu bölgede...

Birden bu kevenli bu uçsuz-bucaksız çölün ortasında bir hörküç gibi yükseliveren 1500-2000 rakımlı KIRLANGIÇ Dağı... Dağın eteklerine sıralanan irili, ufaklı köyler... Köylerin önlerinde çıkmasıyla, batması bir olan kısa ayaklı derecikler... İşte yazımıza konu olan Mucur'un Budak köyü, bu köylerden biridir. Kırlangıç Dağının Kuzey-Doğuya bakan tepeliklerinden biri üzerine kuruludur. Köyün yarım saat ötelere bir bataklık yığını halindeki «KABADURAK» a-

dındaki sazlı deresiyle, sayıları dördü bulan bol sulu çeşmeleri, Kırlangıç Dağından gelen kaynaklarla beslenir. Köyün tarla ve otlaklarının büyük bir kısmı Malya Çölü denilen düzlüklere düşer. Köyün suluda arazisi yoktur. Çeşme sularının ayaklarına az miktarda sebze kavun ve karpuz ekilir. Köyde bir miktar davar, sığır da beslenir. Vaktiyle köyün meralarında otlayan sürü sayısı 4-5 den aşağı düşmezken şimdi bunun sayısı 3 e kadar inmiştir. Motorun köye girmesiyle, iştihası kabaran büyük toprak sahipleri yalnız köylerde otlaklarını yalayıp yutmakla kalmamış, buna paralel olarak bozkır köylüsünün başlıca geçim kaynaklarından biri olan mal ve davarcılığın da geleceğini tehlikeye sokmuştur. Başka bir yazımızda, büyük toprak sahiplerinin elinde bir baskı ve sömürme vasıtası olan bir tek motorun bile köye girmesiyle köyün iş hayatında ne gibi değişimler yapıldığı üzerinde duracağız. Bir tek motorun köye girmesiyle kaç kişinin toprağından, işinden, gücünden olduğu belirtilirken ayrıca mal ve davarcılığımızın arzettiği durum hakkında bazı rakamlar vereceğiz...

BU TAHIL KÖYÜNDE (1958 YILINDA) TOPRAĞIN DAĞILIŞI ŞÖYLEDİR

Rençber Tipi	Rençber sayısı	Elindeki toprak	Ektiği
Büyüp tip	10	500-800 D.	300-400 D.
Orta tip	20	150-300 D.	75-100 D.
Küçük tip	20	50-100 D.	25- 50 D.
Cüce tip	10	30- 60 D.	15- 25 D.
Topraksız	20	— —	— —
Toplam	80		

Burada muhtelif boydaki rençberlerin elinde bulunan toprak miktarının ortalamasından elde ettiğimiz rakamların toplamını yaptığımızda, bu tahıl köyünde halkın elindeki toprakların 11,850 dönüm civarında olduğu meydana çıkar. Bu 11,850 rakamı, bütün köyün sahip olduğu toprakların ortalamasından alınmıştır. Bu miktar toprağı, Budak köyünde oturan - topraklı, topraksız - 80 eve pay ettiğimizde aile başına 148 dönüm kadar bir toprak düştüğü görülür.

Her çiftçi ailesi elindeki toprağın yarısını nadasa bırakıp yarısını

ektiğine göre, Mucur'un Budak köyünde orta halli bir rençber, yılda ancak 75 dönümlük bir toprağı ekip biçiyor demektir. Bu miktar arazi Orta Anadolu'nun tahıl bölgeleri için normal olarak kabul edilebilirse de ortalamalar bölgenin gösterdiği özelliklere göre, değişerek bazen daha aşağılara indiği gibi, bazen daha yukarılara da çıkabilir. (1)

Şimdi biz burada yılda 75 dönüm ekip, biçen bir rençberin durumunu inceleyelim: Orta bir ürün yılında bire 7-8 almak şartıyla bu kadar dönümlük bir toprağı işleyen bir rençber, tahminen 600 yarım bir ürün alıyor demektir. (Bir yarım 15-16 kilo) Ne varki, yukarıdaki rakamlar, incelendiği zaman görülür ki, 80 evli bir köyün sahip olduğu, 11.850 dönüm topraktan 6.000 dönüm kadarı yani, köydeki mevcut toprağın yarısı 10 ailenin elinde toplanmaktadır. Geri kalan 5.850 dönüm toprak ise (köyde sayısı 20 evi bulan topraksızlar çıktıktan sonra) muhtelif boydaki 50 rençber ailesine dağılmıştır.

50 rençber ailesi arasındaki bu dağılışı aşağı-yukarı şöyledir: Geri kalan 4.000 dönüm kadarı köyde sayılan 20 yi bulan orta rençberde, 1400 dönüm kadarı küçük rençber sayılan 20 aile de, 450 dönüm kadarı da köyün az topraklı sayabileceğimiz 10 ailede toplanmıştır. Rakamlara dikkat edilirse: Budak köyünde büyük boydaki 10 rençber ailesinin sahip olduğu toprak miktarı diğer orta, küçük, daha küçük boydaki 50 rençber ailesinin sahip olduğu toprak miktarından biraz fazladır. Motorun girdiği köylerde aradaki bu açıklığın daha da arttığını FORUM'un bundan önceki sayılarının birinde (S. 106) açıklamıştık. Burada şu noktayı da belirtelim ki, Budak köyüne bugüne kadar ancak bir tek motor girmiştir.

Vaktiyle kasabadan köye göç eden insanların kurduğu ufak bir çiftlik halinde iken sonradan devamlı göçlerle koskoca bir köy haline gelen Budak köyünün bugün bölge içinde sınıksık bir durumu vardır. Bir yandan çevresini sınıksık kuşatmış arazileri birbirine karışık içiçe girmiş irili-ufaklı köyler... Bir yandan bu daracak topraklar üzerinde habire üreyen, çoğalan nüfus sayısı... İşte çağımızın üzerinde önemle durulmasını gerektiren konulardan biri... Şimdiye kadar çe-

şitli bölgelerde yaptığımız araştırmalar, bize gösteriyor ki, bugün artık nüfus akışı kasabalardan köylere doğru değil, köylerden kasabalara doğru cereyan etmektedir. Aile ocağındaki erkek evlâtların çoğalmasıyla her gün biraz daha parçalanmış, küçülen topraklar, oldukça geniş imkânlarla sahip tahıl bölgelerinde bile nüfusu her yıl üçer beşer kişi şehire doğru kaydırmaktadır.

NOT : Gelecek sayıdaki yazımızda tahıl bölgesinde oturan köylülerin çeşitli kaynaklardan aldığı kredi ve borçlanma durumu zerinde duracağız.

(1) Dr. İbrahim Yasa'nın 1944 yılında Hasanoğlan köyünde muhtelif boydaki ailelerin elinde bulunan toprak miktarını gösteren tablosu, bu bi-

zim verdiğimiz rakamlar ile karşılaştırılırsa durumun apayrı olduğu görülür. Tabloya göre, tahıl bölgesi içine giren Hasanoğlan köyünde zengin sayılan ailelerin elinde 117 dönüm (dekar), ortanın elinde 83 dönüm, fakirin elinde 55 dönüm çok fakirin elinde ise 42 dönüm toprak görünmektedir. Bu köyde çok zengin ile çok fakir ailenin tarla miktarları arasındaki fark, 74 dönümdür. Oysa, Mucur'un Budak köyünde çok zengin ile, çok fakir ailenin tarla miktarları arasındaki fark 550 dönüm kadardır.

Yalnız şu noktayı da belirtelim ki, Hasanoğlan köyünde muhtelif boydaki her ailenin elinde miktarları 20-4 dönüm arasında değişen sulu arazi vardır. Budak köyünün ise toprakları tamamıyla kıraçtır.

Okurların Forumu

Forumsuz Devlet

FORUM Yazı Kuruluna,

Nisan başında Forum Dergisi altıncı yayın yılına birdi. Derginin 121. sayısından öğreniyoruz ki, bu durumu belirtmek için Radyoya yapılan bir müracaat - Forum'un Devlet icraatını kötülediği - mucip sebebiyle reddedilmiştir.

Takip edenler bilirler ki Forum I. sayısındanberi daima ilmi, objektif, şahsi ve maddi endişelerin üstünde, memleket gerçeklerine eğilmesini bilmiş, okuyucularına dayanarak tarafsız ve satılmamış kalemlerin yazılarını dercetmiş bir Dergidir. Forum, tam bir tarafsızlıkla fakat asla yılmadan ve usanmadan, yurdumuzda demokratik kurumların nasıl kurulabileceğini, ilme ve ihtisasa dayanan program ve planlı iktisadi kalkınmanın nasıl başarılabileceğini anlatmaya çalışmıştır. Menfaatlerin, para ve mevki vaatlerinin her türlü manevi ve vicdani kaleleri fethedebildiği bir devirde, eğilmeden, sapmadan yoluna devam edebilmiştir. Aşırı inkılâpçı olduğu için bazı yazarıca "sola meyyal" addedilen bu dergide, daha dün kadar İmam Hatip Okulları mensuplarının Risale-i Nur öğrencilerinin küfür dolu mektuplarını okuyabilmek kabildi. İşte Forum bu kadar tarafsızdır ve memleket meselelerini ilim açısından bize aktirmektir. Forum hiç bir zaman bir parti organı bir grubun menfaatlerinin müdafaası olmamıştır ve kanaatimizce olmayacaktır. Şurasını da işaret edelim ki Forum, müdafaaya muhtaç değildir ve biz

okuyucularından daha evvel idareci ve yazarları vardır. Aneak Radyo - Yayın Şefliği yalnız Forum'u değil, okuyucularını da Devlet icraatını kötüleyen yayınları takibetmek - töhmeti altında bırakmıştır.

Radyo'ya gelince, aslında radyo "Devlet Radyosu'dur." Türk Devletinin Radyosu, devletin varlığına sebep olan Türk milletinin eseridir. Millet kavramı ise, bir kaç kişi, bir grup veya bir partiyi değil, bu vatanda yaşayan ve ben Türküm diyen herkesi içine alır. Milletın mahı olan radyonun, belli bir grup veya zihniyetin hizmetinde olduğunu bu durum ortaya koymuştur.

Forum yayınlariyle suç işiyorsa, bu memlekette kanun, savcı ve mahkemeler vardır. Fakat devlet idaresini, ilmi ve tarafsız bir tenkide tabi tutuyorsa, memlekette mide ve mevki endişelerinin üstünde seviyeli bir tartışma alanı kurabiliyorsa, teşvik edilmeli, tasvip görmeliydi. Forum koleksiyonlarından, Radyo idaresi dahil, teknil devlet uzuvları kendileri ve memleket için faydalı istifadeler sağlayabilirler.

Devlet hayatı fikirlerle beslenir, şekillenir ve gelişir. Hür düşünceye ve ilmi esaslara dayanmayan devlet kurumları ve teşebbüsleri iflâsa makümdür. Serbest tartışma devlet faaliyetlerinin pusulasıdır ve Forumsuz devlet, demokratik devlet olma vasfını kaybetmiştir.

Tek taraflı çalışan radyo ve diğer devlet Kurumları nasıl muamele yaparlarsa

yapsınlar, FORUM YAŞIYACAKTIR. Çünkü Forum bir gurubun, partinin medhedeği değil, hür düşüncenin ve tenkidin millet hizmetinde işlenmesidir.

Sayın Turhan Feyzioğlu'nun Forum'un 46. sayısında söylediği gibi: "Bu kimseler, Türkiye'de satın alnamıyacak ve baskı ile yollarından çevrilemeyecek millet ve hürriyet aşıklarının sandıkları kadar az olmadığını bir defa daha öğreneceklerdir."

YAKUP KEPENEK — Ankara

Vaizler ve Sözleri

Forum Yazı Kuruluna;

Son günlerde gazetelerde aşağıda yazılı haberleri üzümler okuduk:

1 — Eyüpsultan Camii baş imamı caminin açılış töreninde Menderes'in sağlığı ve başarısı için dua etmiştir. (Dünya - 13.3.1959 - Sf: 1 - St: 6-8)

2 — Yedikule Evhadın mahallesi Vatan Cephesi ocağının açılışında tekbir getirilmiştir. (Cumhuriyet - 16.3.1959 - Sf: 1)

3 — Çabalay camiinde kadınlara vaaz veren bir hoca "boyanan ve örtüsüz gezen kadınlar ölünce cehennemde yanacaklardır" demiş ve bunların dinsiz olduğunu söylemiştir. (Cumhuriyet - 20.3.1959 - Sf: 5 - Sf: 1)

4 — Geçenlerde vefat eden Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkan Vekili Faik Ahmet Barutçu için Artvin'in Borçka kazası Müftüsü mütevaffanın muhalif partiyeye mensup olmasını ileri sürerek Mevlidini okumaktan imtina etmiştir. (Cumhuriyet - 22.3.1959 - Sf: 1 - St: 8)

5 — Zonguldak Kozlu Camii İmamı Hüseyin Şahin Trabzondan Zonguldağa gelirken Giresun Vapurunda etrafına topladığı kimselere verdiği vaazda; Cumhuriyet Halk Partililerin Makarios'un torunları olduğunu, Türkiyede on milyon Allahsız bulunduğunu, bir hoca için en büyük sevabın elli talebe yetiştireceğine bir C. H. Partiliyi Demokrat Partiye çevirmek olduğunu, söylemiştir. (Yeni Ant - Bursa Sf:3 - St: 1-4)

6 — Bülbül hoca namıyla maruf Recep Özen Bursa Selimiye Camiinde verdiği bir vaazda gazetecileri dinsizlikle itham etmiş, onların kâfir olduğunu ve cehennemde yanacaklarını söylemiştir. (Cumhuriyet - 25.3.1959 - Sf: 1 St: 5-6)

7 — Zafer meydamındaki Veledi Saray Camiinde teravîh namazından sonra verdiği vaiz cınasında Cengiz ve Atılâ adını taşıyanların ve bu adı koyanların komünist olduğunu söyleyen ve bu yüzden hakkında Savaşlıkça takibat açılan Bülbül hoca adı ile maruf Recep Özen'in vaizlik vesikası Müftülükçe elinden alınmıştır. (Yeni Ant - Bursa 3.4.1959 - Sf: 1-4, St: 3)

8 — Konyanın Hacı Hasanbaşı Camii Vâizi bir vaizinde Napolyonun Müslüman olduğunu, Müslümanlığı Fransada yaymak

istediğini ve buna mani olunduğunu beyan etmiştir. Ayrıca vâiz sinema ve futbol maçına gidenlerin kâfir olduğunu söylemiştir.

9 — İzmir'in Tire İlçesinin Paşa Camii İmamı Necati Yorgancı teravih namazından sonra verdiği vaiz esnasında her müslümanın oruç tutması icabettiğini, oruç tutmayanların müslüman sayılmayacağını ileri sürmüştür. (Cumhuriyet - 2.4.1959 - Sf: 3, St: 2) (Vatan - 5.4.1959 - Sf: 3, St: 3)

10 — Ödemiş'te cuma namazını müteakip hutbeye çıkan bir vâiz; Erzincan zelzelesinin o günün sabahında şehrin ileri gelenlerinin camide çırılçıplak kadın oynatmalarından ileri geldiğini ve dolayısıyla zelzelenin bir gazap olduğunu ileri sürmüştür. (Ulus - 5.4.1959, Sf: 1-4, St: 7-8)

11 — Konyada Demokrat Parti taraftarı olduğunu ileri sürülen bir vâiz başındaki sarığı ve üstündeki cübbeyi cemaate göstererek: "Bu kisve ile sokak ve caddelerde dolaşacağımız günler yakındır, bunu şimdiden size tebşir ederim." demiştir. (Cumhuriyet - 6.4.1959, Sf: 1 - St: 4)

İşte halkımızın bilmiyerek vâiz diye kendilerine kıymet verdiği insanların camilerimizde, dini kisve altında, söyledikleri.

Din adamlarımızın külliyete kârip ekseriyeti gibi vâizlerimizde bir dünya görüşü yoktur. Ekserisinin müktesebatı eski harflerle okur - yazarlıktan ileri gidemekte ve bütün bilgileri mâna ve medlülünü bilmiyerek ezberledikleri Kur'an-ı Kerime inhisar etmektedir. Hukuk, sosyoloji ve iktisat gibi içtimalî ilimlerden bihaber olan bu insanlar dinin ahlâki yönünden de yoksundurlar. Görüşü dar, bilgisiz, teşkilâtsiz ve başı bozuk vâiz efendiler Allah adı geçdiği zaman ağlayan ve ağladığında gözyaşlarının neye delâlet ettiğini bilmiyen bir kütleye karşısında akıllarına gelen her şeyi söyleyebilmektedirler. Din bir imandır. İctimalî bir ihtiyaçtır. Vatandaşın inanışına hürmet etmek lâzımdır. Vâizin hitap ettiği kütleye her bakımdan örnek olması lâzımdır. Bir şey sorulduğu zaman cevap veremiyen sadece körü körüne bellediği şeyleri nakleden bu insanların konuşmalarında mevcut kanunlara riayet etmeleri ve onların kat'iyetle çizdiği sınırları tecavüz etmemeleri gerekir. Türkiye Cumhuriyeti lâiktir. Din ile dünya işleri birbirinden ayrılmış olup, vatandaşlar istedikleri dini ve mezhebi seçmekte serbesttirler. Câmîye gidenler islâm dinini seçmiş ve dolayısıyla Müslüman olduklarından (Mefhumu muhalifinden camiye gitmeyenlerin müslüman olmadığı manası çıkarılmamalıdır.) Onlara hitap eden vâizin mevcut kanunları tecavüz etmiyerek din, iman ve ahlâk konularında sözler söylemesi icabeder. Fakat, hiç bir vâizin; oruç tutmayanların müslüman olmayacağını, Cengiz ve Atilla adında olanların komünist olduğunu, Türkiyede on milyon Allahsız bulunduğunu, Cumhuriyet Halk Partililerin Makarios'un torunları olduğunu, gazetecilerin dinsiz ve kâfir olduğunu, sinemaya ve futbol maçına gidilemeyeceğini, zelzelelerin kadın oynatmaktan ileri geldiğini, söylemeğe hakkı yoktur.

Vâiz efendiler böyle şeyler söyleyemezler. Söylerlerse mevzuatımıza göre suç işlemiş olurlar ve haklarında takibat icrası lâzımdır. Netekim, gazetelerden öğrendiğimize göre de, birçokları hakkında Cumhuriyet savcılıklarınca takibata tevessül edilmiştir.

Bu hal bize, çok partili siyasi hayata girdiğimizdenberi demokrasimizin temel direği olan lâiklik prensibinden yavaş yavaş inhiraf başladığını göstermektedir.

Vâizlerin konuşmalarında ölçülü hareket etmeleri ilzumu aşîkârdır. Bir müslümanın kolay kolay kâfir olamayacağını ve asıl kâfirin ise ona kâfir diyenler olduğunu ve islâm dünyasında yobazların daima tekfirden medet umduklarını unutmamaları lâzımdır.

Bu hadiseler bize şunu öğretmiştir: Vâizlerin vaizleri bir programa müstenit değildir. Eline vâizlik belgesi alan ve bir camiye kapağı atabilen ağzına geleni söylemekte bir mahzur görmemektedir. Tehlike arzeden bu halin ve vâizlerin bilerek veya bilmiyerek suç işlemelerinin önlenmesi için vaizlerin Diyanet İşleri Başkanlığınca bir esasa bağlanarak programlaştırılması elzem ve zaruridir. Bu da şöyle olabilir: Cuma, Ramazan, ve bayram günleriyle mübarek ve mukaddes sayılan diğer günlerde camilerde vâizlerce verilecek vaizler tab edilerek evvelden ilgililere gönderilir ve bunun dışına çıkılmaması tenbih edilir. Madem ki, bir vâiz kendi iradesiyle umuma hitap edememektedir, o halde tesbit edilen okumağa yani nakletmeğe mahkûmdur. Saygılarımla.

Hüseyin Kaya — İstanbul

O zaman Görün

Forum Yazı Kuruluna;

İnsanların en iyi ahlâkları

dini en iyi olanlardır - Hadis

B. Mehmet Düzgün;

Forumda intişar eden fikirlerinizin nurundan ilham olarak bu satırları yazıyorum. İsim ve edebiyat yapmağa çalışmam tarafınızdan sezildiği için utanç duyuyorum. Edebiyat "âvare işi" olduğumu bilmiyordum. Meğerse kahvelerde, hanılarda, kaldırımlarda zaman öldüren kimselerden farkım yokmuş.

Edebiyatçılar!... İştiyor musunuz?

Nüfusta yazılı ismimi kullanmadığım için ayrıca özür dilerim, uzak görüşlü, kelâm ve kalem erbabı, aynı zamanda dindar bir kimseyi yalancı, düzmece mevkiine düşürmek istemezdim, sizin münevverliğiniz benim cehaletim, sizin kaş yapmanız benim göz çıkarmam buralardan başlıyor değil mi?

B. köyü imamını yazıp yazmamakta müaaşedenizi almadığım için "Ne kadar büyük bir hata" yapmış olduğumu; sizin gibi eliyle, diliyle, kalbiyle velhasıl her haliyle müslüman olan bir kimsenin ileri sürmesi ve yine siz ve sizin gibi olanların dinine, mezhebina ahlâkına, şahsına olan sevgimi, övgümü kat kat artırdı. Ne ka-

dar temiz ve masum insanlarsınız. Ağzınızdan bal akıyor, karnınız arı ile dolu olsa gerek.

Animizm inancına gelince: Atatürk'ün şu sözünü hatırlıyacığınızı zannederim, "Dünyada iki Mustafa Kemâl vardır, biri fani diğeri Türk milletinin kalbinde yaşayan ebedi M. Kemâl dir ki ben onu temsil ediyorum" Evet bende kalplerde yaşayan ve yobazların amansız düşmanı olan M. Kemal'e hitap etmişim. Eski devirleri bir iki defa daha karıştırm bakalım. Bu sefer ne çıkacak. O zekâ hazinesi sizde oldukça karıştırmadan da çok şeylerin çıkacağına kaniyim. B. Düzgün'

Çocukları dinsiz yetiştirdiğimizi, din aleyhine kışkırttığımızı yazıyorsunuz. İlahi kudret kaynağı!... şimdiye kadar nereleri aydınlattınız? Biz çocuklara: milliyetini, ahlâkını, okumasını, yazmasını v. s. camiyeye gidecek kadar da din dersi öğretiyoruz. Bunda çok haklısınız bilmediğimiz ve duymadığımız dini esasları siz ve Erdal Yücel gibi ilmi irfanı yüksek Müderrislerden Forum yoluyla öğreniyoruz.

Alman konsolosluğunda mezhebini bilmiyen öğrenci için yüzünüz kızarıyor da; Milliyetini küçümseyen, ruhen araplaşan, ahlâken soysuzlaşanlar için vücudunuz kızarmıyor mu? Vicdanınız sızlamıyor mu?

O. İmparatorluğunun ilerlemesini dine, gerilemesini de dinsizlere yüklemeye çalışıyorsunuz. Gölgenizden çekilerek acizane olarak düşüncelerimi ifadeye çalışayım.

Orta Asyada Aya, güneşe tapan sonra da Müslüman olan Türk selini sayıca azaltan, toprak bakımından daraltan, medeniyet yolundan alakoyan din değil; dinin ehli olmayan İmam, Müftü, Şeyhülislâm gibi sözde din âlimlerinin arzu ve isteklerini temin eden, şahsılarını koruyan kuvvet haline getirilmesiyle Tekkeler, Tarikatlar kurulmuş (Bu zamanlarda da rastlandığı gibi) Afsuncular, Cerciler yayılmış. İme, medeniyete ilgi değil nefret uyandırılmış. Cevvâl Türk kanı şihlar devrişler diyarı haline gelen Anadolu'da zehirlenmiş. Uyuşmuş.

Tarihteki Kafkaslar, Viyanalar böylece yine tarih olmuş. Şimdi de o fikrin döktüküleri Forum'da arzı endam ederek; Gençliği dinsiz, Köy Enstitülerini komünist Forum'cular mason, muhalefet partilerini münafık, Demokrat Partiyi de kalkan ederek giriştiğiniz cidalde zafer sizleri beklemektedir. Müjdeler olsun!

— Yeter artık inkılâp kırıntıları! Müsbet ilim uşakları!.. Şimdiye kadar ne yaptınız gördük. Şimdiden sonra ne yapacaksınız? Amerikaya, Avrupaya tahsile değil Meriğe gitseniz boşsunuz. İş ehline bırakın!... Yönlerinizi Arabistana, Mısıra İspartaya, Emirdağna çevirin ve bekleyin!... İlerieme nasıl oluyor, o zaman görün!... Değil mi Bay Düzgün? Selâmlar.

Çağhyan — Burdur

Hububat Fiyatları

FORUM Yazı Kurulu'na;

19 Mart 1959 tarihli Cumhuriyet gazetesinde; hububat fiyatlarının arttırma hazırlığından bahsedilmekte ve bu arada buğdayın kilosuna için 80-85 kuruş talep eden müstahsilin şikâyeti üzerine Ofis alım fiyatlarında bugünkü piyasa ve fiat durumuna göre yapılması mutasavver bir ayarlamadan bahsolunmaktadır.

Malûm olduğu üzere Hükümet Toprak Mahsulleri Ofisi hakkındaki 8491 sayılı kanunun 2 ve 3 üncü maddelerine göre Ofisin hububat alış fiyatlarını tesbit etmektedir. Bugün cari olan fiyatlar K/1165 sayılı karar göre buğday 38-40, çavdar 32, beyaz arpa 28, çakır arpa 28, beyaz ve çakır yulaf için 28 kuruştur. Ayrıca Kararnamede tesbit edilen esas ve şartlar dairesinde muhtelif hububat için kiloda (1-4) kuruş arasında değişen bir prim ödenmektedir.

Hububat fiyatlarından buğday, bilhassa ziraati gibi hatta ondan fazla sayıda bir vatandaşın kütlesini alâkadar etmekte ve fiyatına yapılan zam elâstikiyeti dolayısıyla diğer mal ve emtia fiyatlarına da tesir etmektedir. Buğdayın bugün 40 kuruş olan fiyatı 1950 de 30, 1948 de ise 28 kuruş idi. 9 senede buğday fiyatlarında 10 kuruş bir artış olmuştur. Diğer emtia ve eşya fiyatlarına nisbet edildiği zaman bu artışın düşük ve tatminkâr olmadığı izahından varesidir.

Bizde buğday (hububat) ziraatinin hususiyeti vasatî ekim sahasının 50-100 dönümlük bir sahada kalması ve dolayısıyla küçük çiftçinin malîyetini temine medar olmasındır. Bu sebeble fiyatının tesbitinde umumî olarak istihsal edilen miktarla beraber küçük çiftçinin hayatının idamesi de gözönünde bulundurulmaktadır. Bu sebeble fiyat tesbitinde her zaman politik mülahazalar, ilmi ve kıstaslarla dünya piyasasındaki cari teamüllere tercih edilmektedir.

Halen cari olan ofis fiyatı 40 kuruş ile piyasa (borsa) fiyatı 51 kuruş olan buğdayın alış fiyatı ne olmalıdır?

Bugün Türkiye'de zirai istihsalde maliyet mefhumu üzerinde durulmamakta ve dolayısıyla maliyet düşünülmeden bir çok istihsal branşlarında faaliyet gösterilmektedir. Hububat külliyyete karîp ekseriyeti ile tek mahsul bölgesinin ürünü olup, müstahsilin istihsal masrafı ile bir yıllık geçim masrafı maliyete inzimam etmektedir. Ziraatte atıl iş gücü henüz kıymetlenendirilmediği için köylünün çalışması muayyen bir devreye inhisar etmektedir.

Maliyete dahil unsurlardan olan toprak kirası, tohum, amele ücreti, nakliye, zirai âlet ve makine ve akaryakıtın fiyatları 1950 ye nazaran % 50, - % 100 arasında değişen bir nispete artmıştır. Son yıllarda dönümden alınan vasatî verim miktarı da düşmüştür. Bunlara ilâveten, köylünün ihtiyacı olan istihlak maddelerinin de fiyatları sür'atle arttığından sabit kalan hu-

bubat fiyatları karşısında buğday ziraati kârli olmaktan çıkmıştır.

Düneye kadar fiyatlar yüksek tesbit edildiği zaman Ofise tahmil edilen yük bonolarla kapatılmakta idi. Bugün ise müstahsilin istediği fiyat verildiği takdirde bunun 4 Ağustosda alınan satabilasyon kararları ile telif edilemeyeceği muhakkaktır. Eski fiyatlar tatminkâr olmadığından hububat fiyatlarında makûl bir nisbette artış yapılması zaruridir. Fiyatlar buğday 55, arpa 40, yulaf için 40 kuruş olarak tesbit edildiği takdirde Ofisin bu seneki kampanyada geçen yılki kadar bir alım yapması tahmin edilebilir. Bu fiyatlara göre bu yıl mübayaada Ofise 300 milyonluk bir reeskont kredisi kâfi gelecektir.

Hububat fiyatları ile beraber bir çok maddelerin fiyatlarında artış olacağı muhakkaktır.

Hüseyin KAYA - İstanbul

İnsanın Değeri ve Doğu - Batı

FORUM Yazı Kuruluna,

Şu tohum, şu meyva çekirdeği "imkân" la yüklüdür. Toprağını ve iklimini bulursa, iyi bir bakımla yetiştirilirse leziz meyvalar verecektir. Toprağını ve iklimini bulamaz ya da iyi yetiştirilmezse soysuzlaşacak, verimsiz kalacaktır. Kendi gerçeğini bulamayacaktır. İnsan da böyledir, "imkân" la yüklüdür. Kendi alanında iyi yetiştirilirse toplum yararına büyük işler başarabilir; leziz meyvalar demek olan yarına kalıcı eserler verebilir.

Ama kendi alanını bulamaz ya da iyi yetiştirilemezse günlük endişeler, günlük duygu ve düşünceler içinde yaşayan bir "sıra insan" olarak ömrünü tüketmektedir.

Şu bakkal, şu hamal, dağ başındaki şu çoban, şu küçük memur, kısaca "gündelik hayatın şu küçük insanı" gerçek bir eğitimden geçseydi bir bilgin, bir yönetici, gerçek bir sanatçı, kısaca toplum yararına büyük işler başaran bir "büyük adam" olamaz mıydı? Şu çöpe de belki de bir deha saklıdır, diyemez miyiz?

Var olduğumuzdan bu yana milyarlarca insan yetenekleri, yaratıcı güçleri işlenmeden, verimlendirilmeden ölüp gitmiştir. Hâlâ da ölüp gitmektedir. Bugüne kadar her toplumda mümkün olan çoğunluk gereğince yetiştirilebilseydi şimdi çok daha ilerilerde olurduk. Bütün insanlık insanca yaşayışa kavuşmuş olurdu. Belki de diğer gezegenlere çoktan varmıştık.

Ama bizler, biz insanlar, birbirimizle kavgadan, karpislerimizden; günlük hayatın küçük duygu, düşünce ve endişelerinden bir türlü kurtulamıyoruz. Bir türlü kurtulup da insanın, bu en değerli ham maddenin üzerine gereğince eğilemiyoruz. Evet, uyar Batı toplumları Orta çağın yüzyıllarca süren karanlığından Renais-

sance'la kurtularak insan değerini anlamışlar, o günden bugüne insanı yetiştirmişlerdir. Batı uygarlığı bu anlayış ve yetiştirilişin sonucudur. Bu uygarlık dışındaki toplumlarda ise insanın değeri henüz gereğince anlaşılammıştır.

Batı uygarlığı dışı toplumları adım adım dolaşınız. Her yerde bilgisizlik, açlık, ahlâksızlık görürsünüz. Bilgisizlik, açlık, ahlâksızlık üzerine kurulmuş servetleri keyf ve zevkler görürsünüz. Bütün Doğu'da hak ve hürriyet, insan olma hakkı haysiyeti ayaklar altındadır. Bütün Doğu'da paralı ya da makamlımsın, itibardasın; elini bırakıp ayağını öpenler, karşında iki büküm olup insan olma hakkı haysiyetini satanlar çok bulunur.

Geri toplumlardaki bu gerçek, insan değerinin anlaşılammaması, insanın gereğince yetiştirilememesi sonucudur. Doğu, Orta çağ gecesinde uyuyor henüz. Evet, tan yerinin ağardığını görmüyor, kırılan zincir seslerini işitmiyor değiliz. Ama bu uyanış, insanın değerini anlamak şeklindeki köklü bir uyanış değil, yalnızca, hür yarıdışın kendi gerçeğini bulma çabasıdır. Bu çabayı biz, kafese konulmuş hür yarıdışlı hayvanda da görürüz.

Asıl köklü uyanış, bu kendi gerçeğini buluştan sonra olacaktır.

Saygılarımla

Emrullah Özer — Ankara

OKURLARIN FORUMU YAZARLARINA

Gönderilen bazı yazılarda yalnız takma ad kullanıldığı görülmektedir. Dergimiz, yazar okurlarının hakiki isimlerini kullanmamak arzularına titizlikle hürmet göstermektedir. Bununla beraber bir dergiye yazı yollayanların, mahrem kalma kaydıyla, hakiki isimlerini ve adreslerini de bildirmeleri, seviyeli dergiciliğin usul ve geleneği icabıdır.

Okurlarımızın bu hususa dikkat etmelerini rica ederiz.

Sahibi :
Metin AND

Yazı İşleri Müdürü :
Osman OKYAR

Sekreter :
Bekir EKİNCİ

İdarehane : Büyük Han No. 55
Yenişehir — Tel : 26754
Haberleşme adr.: P.K.131-Ankara
Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıldız Matbaası, Ankara, Tel : 17507

ABONE ŞARTLARI :

1 yıllık 22.—TL. - 6 aylık 11.—T.L.
Avrupa için 54 TL. A.B.D. için 90 TL

Kültür Ve Sanat

F. L. Wright Öldü

Dr. Şevki VANLI

Nisanın ilk yarısında, mimarlığı alâkadar eden üç ayrı olay bir araya geldi. 9 Nisan, tarihimizin büyük insanı mimar Sinan'ın ölüm yıldönümü idi 11 Nisanda, asrımızın başlıca kişilerinden Amerikalı Mimar Frank Lloyd Wright öldü. 13 Nisanda ise, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin VI. umumî heyet toplantısı başladı.

Sinan zamanına kadar olan müslüman - Türk mimarisine, Bizansî da tanıyarak yepyeni bir ifade veren koca mimarın sanatı araştırılmadan bir yıl daha geçti. Öyle bir ustaki, kendinden sonrakiler kötü mimarî yapmadan onun anlayışı dışına çıka mamışlar. Yani o, asırlara hakim olmuştur. Hakkında hiç bir literatür mevcut olmadığı için hiçbir eleştiricinin onun sanatından bahsetmeye cesadeti olamayacağı aşî kârdır. Nitekim, FORUM'daki bir yazımda, onun hakkında ciddi araştırmaların yapılarak bir literatür hazırlanmasına ne kadar ihtiyacımız olduğunu, güçlüğünü, ve çarelerini belirtmeye çalışmışım.

Kongreye gelince.. Üyesibol, zamanı dar her toplantının yanlış kararlara varması ihtimalinin çokluğunu, bu kongresinde gösterdiği fikrindeyim. Mühim bir kongreydi, fakat iyi bir kongre olmadı ve böyle devam ettikçe de hiç bir zaman iyi neticeler alamıyacaktı. Bunun için okuyuculara, bir haber vermekle yetineceğim. F.L. Wright'tan bahsetmek istiyorum.... Alfonso Gatto'nun; Wright'ın Londra'da İngiliz Mimarları Kraliyet Enstitüsünde 939 da verdiği on konferansının, tercümesinin önsözünden bir kısmını aynen tercüme edeceğim. 1945 de İtalyada söylenmesine ihtiyaç duyulan sözlerin, bugün bizde söylenmesine ihtiyaç var: "Avrupa'da ve bilhassa İtalya'da; istikbalin cemiyetini ve şehirlerini gören mimarlar, düşünürler ve hatta hayallerin cazî besine kolayca kapılan fantezi ile alâkadar olanlar arasında bile F. L. Wright, hakket tiği isim ve şerefe haiz değildir. Dudaklarından, Le Corbusier'nin ismi heran çıkmaya olan herkez; Whitman ve Melville'in medeniyetinden çıkan ve hür insan nefesinde onların itidalsizliğini ve dahiliğini saklayan bu büyük ve fantezi sahibi amerikânın ismini unutuyorlar veya bilmiyorlar bile. Le Corbusier, bütün tarihî modüllerin, mimarlara veya "modern" olmak isteyen araştırmacılara kapılarını açan bir zekânın görünüşte veya hakikaten teşvikçisidir. Wright ise, ölçülü ve soğuk bir metodculuktan ziyade, sanat adamının romantik kuvvetine, yeni medeniyetin öncülüğüne, yeni bir hayata ilmine, kendi aklına inanan bir insandır..."

Asrımızın en büyük mimarı kabul edi-

len Wright, 1869 da Wisconsinde doğmuştur. Çocukluğunun ve gençliğinin çok münevzi geçmesi, ona kuvvetli ve heyecanlı bir ruh vermiştir. Mühendislik tahsili yapmış olması, onun kuvvetli mimarlığına, sağlam bir inşaatçılık mantığı eklemiştir. Amerikada, bütün stilelilik doğmalarını kaldırarak ve tabii bir mimarî yaparak, mimarlık tarihinde mühim bir yer yapan Louis Sullivan'ın yanında mesleki hayatına başlamıştır.

Altmış sene evvel bugüne kadar ikiyüzlü geçen kendi eserlerini vermeye başlamıştır. Yapılarının, bir kaçı Japonyada, diğerleri hep Amerikadadır.

Wright'ın hakkında pek çok yazılar yazılmış, övgüler yapılmış ve ona bir çok altın madalyalar verilmiştir. Fakat, bütün bunlara rağmen onun sanatını hakkiyle eleştiren veya uzun uzun ortaya koyan bir neşriyatın varlığını ben bilmiyorum. Kendisi de hemen hiç yazmamış ve pekaz konuşmuştur. Söyledikleri - tatbikatı mevcut olmayan medenî cemiyet, fikirleri harîç - sanatı gibi subjektif olduğu için kuvvetli bir heyecanla hissedilmiş, fakat alâkalılarda objektif fikirler yerleşmesini temin edememiştir. Zaten, onun mimarlık anlayışının dokusunun buna müsait olmaması, başlıca sebeptir, ve her büyük kişinin arkasından - kötü olarak - kuruluveren akademisilik, onun arkasından aynı imkânları bulamamıştır. Diğer anlayışlardaki "kaide" des teğini bulamayan taklitçiler hemen jek kötü durumlara düşmüşlerdir. Böylece, bir alışkanlığın tekrar edilmemesi, onun birçokları tarafından "yalnız kendi mimarisi için makbul fikirleri olduğu" iddialarına maruz bırakılmıştır.

Wright'ı bir mitoloji kahramanı yapmak yerine, onu anlamıya gitmek en yerinde hareket olacaktır. Ortaya koyduğu düşü nüş ve duyuş tarzı "organik mimarî"den bahsetmek çok güç isede, uzun zaman bundan kaçmakta bir mimarlık topluluğu için

esaslı bir kayıptır. Asrımızın hastalıklarından biri olan, bina fotoğraflarına bakarak çalışmak, sistemini onun yapılarına da tatbik ederek ve hatta hayran olarak seyrettikten sonra onun sanatını "kültür dışı" lığa mahkûm etmek ondan öğrenilecek hiç bir şeyimiz olmadığı kararına varmak çok yanlıştır. Ondan pek çok şey öğrenilebiliriz: kendi başımıza bir mimarlık problemini ortaya atmayı ve onu tahlil ederek duyduğumuzu bulmayı, binayı içinde yaşanan hayata göre şekillendirmeyi ve bunu yapabilmek için de ihtiyaçlarımıza bütün fantezimizi ve imkânlarımızı amâde kılmayı öğrenebiliriz. Peşinen hazırlanmış ve dikte ettirilmiş "rasyonel mimarî" adı altında donmuş her türlü kararlardan uzak; sonsuz bir hürriyet içinde gelişebilen, "anlatılan" bir mimarî yapmayı öğrenebiliriz.

F. L. Wright'ın bazı sözlerini nakletmek istiyorum....

"Mimarının kendi dokusunu tanımasının, hayat için hayattan doğduğunu anlamasının artık zamanı gelmiş olduğunu bildiririm. Hayatın bir parçasıdır; yani insanların en insani ifadesi, tamamen insanî birşeydir."

"Büyük bir tüzütle hissetmekteyim ki; hayatımda hemen aşık olduğum ve itimamla tatbik etmeye çalıştığım büyük ideal, dost görünen kişiler tarafından anlaşılmasından, belkide farkına bile varılmadan taklit edilerek ihanet edilmiştir."

"Bırakın tekrar edeyim; hayatı çarmıha geren, - nereden gelirse gelsin - her türlü dış tesirler, her türlü - eski veya yeni - klâsiklik ve klâsiklere her türlü vefakârlığın tesirleri her türlü ticarî ve akademi 'standartların' tesirleri dışında olmak... Her türlü akademik estetiklikten, nerede ve nasıl kabul edilmiş olursa olsun tamamen müstakil kalınmasını bildiririm."

"Bugünkü öğretim, maalesef, yalnız sağlam prensipler ve kendi içlerinden yaratmak yerine, kitaplar ve mecmuaların şurasından burasından kendi iç güdülerini seçmeler yaparak çalışan gençler yetiştirir."

"Mevcutların pek az şeyi kullanılabılır. Halbuki gençler kendilerine bir selef seçerlerse, istemiyerek bile olsa hemen onu istismar edeceklerdir. Kısa zamanda, altındaki cephesi biraz daha değişik fakat onun kadar sahte, bir resim masası mimarisine yeniden sahip olacağız."

Wright'ın sözlerinin evrenselliğini; bilhassa bugün, her samimî mimarımız kabul edecektir.

Avrupa Dönüşü (*)

Metin And

Ionesco'nun Huchette veya Recamier tiyatralarında "küçük bir tiyatrodaki büyük başarı"nın yanısıra çok kocaman bir tiyatrodaki büyük başarı için Jean Vilar'ın "Le Théâtre National Populaire"ine gitmek gerekiyordu. İçine 2500 ü aşkın, 3000 e yakın seyirci alan Palais de

Chaillet'yu her temsilde tıklım tıklım dolduran sudan, ucuz oyunlar değil. Bu geniş halk yığınları Corneille, Molière, Musset, Hugo, Çehov seyretmeye geliyor. Üstün nitelikte klâsik ve romantik (ve çağdaş) oyunları, gene üstün niteliği olan oynayıp sahne düzeni içinde geniş halk yığınlarına

sunabilmek bir tiyatrocunun gerçekleşen en güzel, düşü, yerine gelen en büyük dileği olmalı.

Böyle geniş bir yer içinde oyun ve oyuncuları seyircinin gözü rahat seçebilsin diye ilgiyi dağıtılabilecek boyalı, ayrıntılı dekorlardan kaçınıyor, bunun yerine yalnız, boş bir sahnede oynanıyor. Bunun gibi sahne müziğinin yardımına da gene aynı ilgiyi toplayabilirmek için bol bol başvuruluyor.

Açık sahne seyircilere doğru yaklaşıyor, bu sanedeki oyun hayattaki oyundan daha geniştir, onu da içine alır demeye getiren bir yer taşkınlığı, Temsile erken gelmişim, kapıda Jean Vilar ustanın "Tiyatro Geleneği" kitabı satılıyordu, aldım aralarda beklerken bir solukta okudum; tiyatronun görevini tiyatrocunun için de, seyirci için de kutsal bir ödev durumuna sokan bu büyük ustanın fikirlerini bir de kendi ağzından sıcaklığı sıcaklığına kendi evinde tanımış oldum.

Büyük Tiyatro iyi, ama ne varki tiyatronun parlak geçmişinden bağı çözülmüş bu yüzyılın seyircisi için böylesine geniş bir yerde tiyatro seyretmenin yadigarı, bir türlü ısınamayan bir yönü var. Genişlik dürtüyor adamı arada sırada, yüksek tavana, geriye sağa sola ürkek ürkek bakmadan kendinizi alamıyorsunuz. İşte bu geniş yerde Bertolt Brechtin "Cesaret Ana"sını seyrettim, Gerek temsilin bütününü gerek yürekli anayı canlandıran Cermaine Montero'nun oyunu kolayca unutulacak gibi değil.

Jean Vilar'ın tiyatrosunda bir hoşuma giden de bahşis yasağı, Diyeceksiniz bunun tiyatro sanatı ile ne ilintisi var. Evet gerçek tiyatro sanatı ile yok ama benim gibi her gece, hatta bazan gündüz gece günde iki temsil gören fakat kesesi cılız bir tiyatro seyircisi için ilintisi pek çok. Öteki Paris tiyatrolarında sizi önce kapıdan program satanlar karşılar, dolgun programlara vereceğiniz dolgun para yetiştirmiş gibi bir de satıcısının bahşis hakkı vardır, bunu verirsiniz. Sonra önünüze dikilip paltonuzu, şapkanızı zorla elinizden kapar gibi alanlar da aynı işlem.. Daha sonra yer gösteren program satıcısından başka bir kimse olduğu için onun da bahşisi ayrı, perde aralarında birşey içecek veya tersine dökecek iseniz bunun bahşisçileriyle de kozunuzu ayrıca paylaşacaksınız. Vermediniz mi bu arsız kadınlar "Service Monsieur!" bağırtılarıyla sizi rezil etmeleri işten bile değildir. Bu paralara bir de tiyatro biletinin üstüne binen ağır vergiyi de hesaplıyorsanız temsil kolayca burnunuzdan gelir. Paris'e geçen gidişimde bir yılbaşı haftasıydı. Meğer o haftalarda tiyatro seyircisinden emekli sahne sanatçıları için torba doluşturup para toplanmış. Tiyatroya arada bir giden için korku yok, ama gene benim gibi her gecesini tiyatrodan geçiren için bu her gece torbaya para atmak demektir. Perde araları gelince bu işe öylesine alışmışım ki elim daha torbalı kadını görmeden kendiliğinden cebime davranıyordu. Neyse bu defa hiç değilse bu torba yoktu.

Paris'te tiyatroya gitmenin rahatsız-

lıkları yalnız bu değil. Tiyatroların kendileri de bir rahatsızlık vesilesidir. Paris tiyatroları sayıca Londra'dakiler kadarsa da en güzel tiyatroları bile rahatlık, genişlik, seyredilebilirlik bakımından Londradakilerle boy ölçüşemez. Üstelik Paris'te tiyatro toplamını kabartan tiyatrolar arasında avuç içi kadar salaşlar da yer almış. Hadi bu salaşları *avant-garde*'a bağışlasak bile büyükçe tiyatrolarda gene de rahat bir temsil seyretmek kolay değildi. Çoğu eski, tahlaları gıcırdayan bu yerlerde kulağımızı türlü gıcırtilara ayarlarsak da, oturduğumuz yeri sahneyi görebilecek bir açıya ayarlamak her zaman kolay olmaz. Ya önünüze bir direkçikar, veya bir uzun boy-lu önünüze düşmüşse başınızı sağlı solu sarkaç gibi iki yana ayarlamaktan boynunuza ağırlar biner. Veya adına *strapontin* denilen arkalıksız ek yerlerine iğreti bir tünar veya hiç birşey göremeyeceğiniz yan yerlerden birinde bütün gece işkence çekip durursunuz. Burada da bahşisçi ile işinizi yoluna koyabilirsiniz. Birinci perde sonunda zaten o sizin çektiğiniz sıkıntıları bildiği için gelir sizi bulur, sahibi gelmemiş sahneyi görebilen bir boş yere bahşis miş veya satılmanın sahneyi görebiljen bir boş yere bahşis karşılığı oturur. İster inanın, ister inanmayın bu yeni oturduğu yerden de görememiştik.

Fransız seyircisi de çok defa kabalığı, saygısızlığı ile size temsili rahat seyrettirmez. Oyun süresince türlü gürültü yapıp, yanındakiyle fısıldaşarak bu seyirciden sahnedekilerin de nasıl yaka silktiğine iki defa tanık oldum. Her iki temsilde de ("Le Soulier de satin" ve "Les Possédés") oyun gereği birer anlatıcı bulunuyordu. Her ikisi de söylediklerini halkın gürültüsünden işittiremediklerini anlayınca sustular ve tıpkı okul temsillerinde olduğu gibi gürültü kesilinceye kadar susacaklarını halka bildirdiler. Paris'te kabahçe karşı en iyi korunma silâhi sanırım baskın çıkıp kabahçe kabahçikâ karşılık vermek. Bunu öğreninceye kadar da epey eziliyorsunuz. Seyircisi saygısız da tiyatrocunun değil mi? Seyrettiğim 20 ye yakın emsil içinde bir tanesi vaktinde başlamadı. Yarım saat geç başlayanlar da caba (özür dilerim başladı, Jean Vilar'ın)

Paris'te yirmi gün içinde dört Ionesco, iki de Claudel temsili seyrettim. Claudel'in "L'Otage"ı Vieux-Colombier tiyatrosunda, "Le Soulier de Satin"i de J. Louis Barrault'nın Palais Royal tiyatrosunda oynuyor. Her ikisinde de Claudel'den bekleneceği, Tanrı yolunda esirgemezlikler dizisini, gücünü verilen sözde bulan kutsal evlilik bağımlı buluyoruz. Her ikisi de özlü, oturaklı oyunlar.

Oyun olarak "L'Otage" da daha bir dramatik gerilim var, insan tutkuları daha canlı, daha bir ayaktalar, fakat oynayıp ve sahneye koyuş sikacı, kuru, hayal gücünden yoksun. "Le Soulier de satin" ise durgun ve daha uzun (kesilmiş olmasına rağmen) ama Jean Louis Barrault gösterişli giyimler, biçime, renge, harekete verdiği titiz önemle evirmiş çevirmiş eseri ilginç bir kılığa sokmuş, ona durgunluk içinde akıcılık getirmiş. Ama işin üstüne biraz fazla bastırıyor, işin tadını kaçırıyor. Yu-

karı localara oyuncular yerleştiriyor, sık sık localardan sahneye konuşmalar oluyor. Her an localarda ne olacak diye gözümüz yukarılarda. Üstelik aynı localarda seyirciler de oturuyor, oyuncular sıraları gelince seyircileri yerlerinden kaldırıp bu yerlere kendileri yerleşiyorlar. Buna benzer buluşlar.. Baş rolü oynayan kadın oyuncuyu canlandırdığı kişilik için soğuk, Jean Louis Barrault'yu da inandırıcı olmaktan uzak buldum.

Paris'te ilginç fakat pek beğenmediğim, daha doğrusu yazarına yakıştırdığım bir eser bu ayların başarısı, Jean Anouilh'un "Hurluburlu" adlı siyasal güldürüsü. Gerçeği tanımayan ve Fransa'nın içini kemiren kurda karşı savaş açmış erdemli bir generalin hem acıklı hem gülünç öyküsü. Fransız halkı bu oyuna büyük bir ilgi duyuyor, bu yakın ilginin bir sebebi de sahnedeki kişilikle bugün içinde yaşadıkları hayattaki bazı gerçekler arasında bazı yakın bağlar kurabilmelerinde aramalı. Comedie Française'den de seyredilmesi olağan klâsiklerin yanısıra, iki sabun köpüğü gibi Labiche'in iki vodvilini seyrettim. Bunu parlatılmış bir üslub akıcılığı içinde onuyorlar.

Paris'te iki temsil çok hoşuma gitti. Biri oynayıp bakımından öteki hem oynayıp hem eser bakımından güzeldi. Birincisi Yuvarlak Tiyatro'da oynayan André Villiers'nin sahneye koyduğu bir Amerikan oyunu, Herman Wouk'un "Cain mutiny" adlı askeri bir yargılama. Konusundaki oyunu eser Amerikan havasında, güzel bir tempo, heyecan verici bir hava da oynuyorlar. Oyun meydan tiyatrosunun olanaklarına da bir eldiven gibi uyuyor. Fakat çok üstün bir eserin çok üstün bir oynayıp Antoine tiyatrosunda. Hatta Avrupa gezimden döndükten sonra gördüğüm 55 temsil içinde en beğendiğimizin hangisi olduğunu soran dostlara hiç duraklamadan bunu söylüyorum. Dostoyevski'nin "Ecinniler" eserini adını değiştirmeden sahneye inandırması güç bir başarı ile uyarlamış Albert Camus, ve yirmi kadar çok iyi oyuncu bir araya gelince dört saatlik bu temsili tek bir solukmuş gibi seyrediyorsunuz. Dostoyevski ve Albert Camus gibi iki dev sizi koltuğunuzda sanki büyüklükleriyle eziyorlar. Bu oyun için tuhaf bir iş de duvar yaftalarında adı en başta ilân edilen Pierre Blanchard'ın temsili en aksatan oyuncu olması.

Antoine tiyatrosu deyip Antoine'un adını anmışken beni Paris'e getiren temsil seyretmekten başka bir amacımı da burada açıklamak isterim. Yazacağım bir kitap için Fransız arşivlerinde, kitaphklarında da malzeme toplarken bir büyük tasarıyı gerçekleştirmeyi umuyordum. Türkiye'de kendi kitaplığında bulunan Antoine'm bir kitabının iç kapığında Antoine'm hazırlanmakta olan kitapları arasında bir de "Türkler Arasında" adlı kitabının da ilânı yapılıyordu. Bu kitap sonra basılmamıştı. İşte Paris'e gelmeden sağa sola başvurup Antoine mirasçılarından, Yayın-evlerinden sorup soruşturup tiyatro tarihimiz için önemli bu kitabın el yazmalarını ele geçirmeyi tasarlıyordum. İlk gittiğim yer Bibliotheque d'arsenal oldu. Bu kitap-

hğin müdürü ve ve buraya bağlı dünyanın sayılı tiyatro arşivlerinden biri olan Coliection Rondell'in başında bulunan Fransanın en ileri gelen tiyatro bilginlerinden André Veinstein'ia buluştum. Kendisine tanıtma mektupları getirmiştim. Üstelik onun Antoine üzerine çalışmaları olduğunu bildiğim için tasarımı açtım. Gülümsedi, tam yerine geldiniz dedi. Meğer Antoine'in mirasçuları Antoine'in bütün mektuplarını, yazılarını buraya vermişler, ayrıca bir tesis kurulmuş. Ben heyecanla, öyleyse hemen çalışmaya başlayayım dedim. Buna da gülümsedi, malzeme daha düzene sokulmadı dedi. Yalnız mektuplar yirmibinden çok dedi. Arananın bulunması için aylar isti-

yordu. Üzüntümü görünce, merak etmeyin dedi, biz düzene soktukça sizin işinize yarayacaklar için size haber vermeye söz veririm.

(Arkası var)

(★) İngiliz Kültür Heyetinin çağrılısı olarak başka şeyler yanında 55 temsil göre bildiğim iki aylık Avrupa gezimin Viyana, Milano ve Paris'in bir bölümünü anlatan iki yazı Ulus Gazetesinde yayımlanmıştı. Gazetenin bir ay kapatılması üzerine Paris tiyatro hayatının kalan bölümü ile İngiltere bölümleri Forum'da yayınlanacaktır.

METİN AND'IN

Yeni Kitabı

Kırk Gün Kırk Gece

Eski Donanma ve Şenliklerde Seyirlik Oyunları

(Yeni bulunmuş belgelerle Türk Tiyatrosu tarihine giriş)

YAKINDA ÇIKIYOR

"Tarihte Lehistan - Türkiye Münasebetleri" Sergisi

Bu ay başında Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde 15 gün süren güzel bir sergi açıldı, şimdi de aynı sergi İstanbul'da gösteriliyor. Polonya Sayın Büyük Elçisinin düzenlenmesinde önyak olduğu bu sergi tarih boyunca Türk Leh münasebetlerini Polonya'daki müze ve arşivlerden özenle ve ince zevkle seçilmiş malzemenin yardımı ile gösteriyor.

Sergide en göze çarpan Polonyalı ressam Chlebowski Stanslaw'ın Sultan Abdülazizin çağrılısı olarak gelip yaptığı Türk tarihinin bir iki sahnesini canlandıran resimleri arasında çok büyük boyda olan Fatih'in İstanbul'u ele geçişi ile ilgili tablo. Bunun yanısıra bizim için daha önemlisi Sultan Abdülaziz'in ressam fikirlerini açıklamak için kırmızı mürekkeple yaptığı resim taslakları. Bunlar Sultan'ın elinin resme çok yatkın olduğunu gösteren çok değerli belgeler.

Fakat serginin daha önemli ve belki başka Avrupa uluslarına örnek olabilecek yönü büyük bir açık yüreklilikle yüzyıllar boyunca Leh hayatında Türk etkisini canlı bir biçimde ortaya koyabilmesi. Bu en çok 17 inci yüzyılda ev hayatında görülüyor.

Giyimler, askeri kılıklar, başa takılan tüylerde, cins at yetiştirmekte, eyer ve koşum takımlarında, kılıçlarda (ve hele 'Kara belâ' denilen kılıçta), Türk Yenigeri ocaklarının etkisinde, kalpaklarda, kumaşlarda, çadırılıkta. Ve modanın türlü yüzlerinde görülüyor hatta İstanbul'da o çağda Lehistan için kumaş dokuyan dokumaevleri olduğunu öğreniyoruz.

Ayrıca siyasal ve diplomasi münasebetlerinde önemli tarihi belgeler, bu münasebetler büyük rolleri olmuş elçi Hacı Ali Ağa, Ebubekir Merami Efendi, Türk ordusu hizmetine girip Murat bey adını alan General Jozef Bem, Türkiye'de ölen Leh şairi Adam Michiewicz üzerine resim ve açıklayıcı bilgiler, fermanlar, mektuplar, resimler ustaca bir düzenle sınırlanıyor. Sergiyi Türkiye'ye getiren görevlilerin ikisi kendi alanlarında değerli bir uzman. Bayan Irena Bobrowska Krakovi Milli Müzesi uzmanı. Ve gene Krakovi'de tarih arşivi uzmanı Bay Zygmunt Abrahamowicz ise iyi bir Türkolog, Türkçeyi oldukça düzgün konuşuyor, Türkiye üzerine derin bilgisi var.

Bize tarihimizin iyi tanıdığımız bu güzel yönlerini bu iyi düzenlenmiş sergiyle tanıtan sorumlulara teşekkür borçluyuz.

Kütüphaneci Gözüyle :

En Basiti

S. N. ÖZERDİM

Milli Kütüphane'nin bir türlü çıkmayan dövizinden söz açacaktım. Onu bir başka zamana bırakalım da "en basit" dertlerinden birini alalım ele :

Kütüphane'nin bahçesinde, gelen geçen yolcuların da gözlerini dinlendiren çimleri sulamak için yer yer hortum muslukları vardır. Yıllar yılı Namıkkemal Mahallesi'nin çocukları bu musluklara dadanmıştır. Top oynarlar, susarlar, alçak duvarı atlayarak çimleri çiğner, muslukları açar, üstelik açık bırakıp giderler. Tahtadan sandık yapılmıştır musluklar için.. Taşla kırarak yine edecekleri ziyarı etmişlerdir.. Bir bayram günü, böyle açık bırakılmış bir musluktan taşan su Kumrular Sokağının bir baştan bir başa kaplamıştı. Tatil gününün imkânsızları içinde, caddeyi su içinde bırakanın sanki ben imişim gibi üzüle üzüle gecemi uykusuz geçirmiştim. Nihayet tam 670 lira ödemek suretiyle musluklara bu defa "demir" sandık yaptırıldı. Demir sandık 20 Nisan günü takıldı, 21 Nisan günü kilitleri kırılarak sular yine akıttı. Aciz insanı sinirli yapar.. Plâk konseri saatinde Sibeliun'un uygar ülgesinden bir efsanenin sisli ezgilerine dalmışken bahçedeki demir kapak gümledi.

Pencereyi açtım. Aczin verdiği bir sinirlikle, kapağı gümlenmiş boylu boslu delikanlıya seslendim. Ve, bir küfürle karşılandım.

Böyle pek önemsiz bir olayı Forum'un safalarına yankılandığı için beni affedin aziz okuyucular! Ben size Kütüphanenin alamadığı dövizden söz açmalıydım, değil mi? Yabancı ülkelerdeki abonelerimizi ödiyemediğimizden yakınmalıydım. Yabancı kitapçıların bizi sık sık - boreumuzu ödememiz için uyarmalarını anlatmalıydım. Namıkkemal Mahallesi'nin "âsi genç'inin savurduğu küfürden daha acı olan yabancı uyarmalarını sayıp dökmeliydim.

Hayır.. "En basitinden" de haber vermek durumundayım ben.. Bir Millî Kütüphane ki, içerisine girip kitap, dergi istiyecek delikanlı bahçesinde 670 lira harcayarak yaptırılmış demir sandığı kırmakta, o Kütüphanenin memuruna küfür etmektedir. Bu Kütüphane, Türkiye'nin Millî Kütüphanesidir Bu Kütüphane döviz beklerken küfür yemektedir.

Suç kimin? Bu "âsi genç'i Kütüphaneye alıştırmayan Millî Kütüphane Müdürünün elbet.. Elbette onun suçu.. Ana babasının değil, öğretmeninin de değil.. Biz kütüphaneciler ne âciz insanlarız ki, "âsi gençlik'i Kütüphaneye çekemiyoruz, onlara bu hazinenin yolunu gösteremiyoruz. Yazık bize!.. Bu "âsi gençlik'in öteki sorumlularından - analarından, babalarından, öğretmenlerinden - özür dilemek düşer bize. Kültür düzenini bir türlü bulamayan toplumun, ödevini yerine getiremeyen aydınları biz! Ana - babalar, öğretmenler! Bu kütüphaneci denilen küçük memurdan dâvacı olmakda mı gelmiyor aklınıza?

Bibliyografya

Sosyal bilimlel:

Prof. ALFRED F. CONARD: **Anglo - Amerikan hukukuna giriş.** İngilizceden çeviren: Ergun Özsunay. İstanbul 1959 Baha Matbaası. 115 S. 8° "İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 799" "Hukuk Fakültesi Yayınları No. 168"

Kitapta, 1958 - 1959 kış semestrinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Michigan Üniverhitesi Hukuk Profesörü A. F. Conard tarafından verilen ve dilimize İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Asistanı E. Özsunay tarafından çevrilen konferanslar toplanmıştır. Eser, İngiliz hukuk tarihine giriş, Amerikan hukukunun tarihi temelleri, Amerikan mahkemeleri, Birleşik Devletlerde bugünkü hukuk kaynakları, Amerikan "Agency hukuku"nun bazı görünüşleri bölümlerine ayrılmıştır, başında Prof. Dr. Bülent Davran'ın önsözü bulunmaktadır. Önsözde Amerikan hukuku konusunda dilimizde neşriyat bulunmadığı belirtilmiş, eserin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Doç. Dr. FEYZİ NECMEDDİN FEYZİOĞLU: **Şu'a hakkı.** İstanbul 1959 Fakülteler Matbaası. XXXV + (1) + 532 S. 8° 30 T. L. "Nazari ve Tatbiki Hukuk Eserleri Serisi No. 5"

Eserin aslı Doç. F. N. Feyzioğlu'nun doktora tezidir, teze bu konunun seçilmesinde, şu'a hakkı konusunda mahkeme içtihatlarının çokluğu, Türkiye'de bu müessesenin yaygınlığı amil olmuştur. Kitabın başında kısa bir önsöz bulunmakta, eser iki kısma, her kısım da muhtelif bölüm ve fasıllara ayrılmaktadır. İlk kısımda umumî olarak şu'a hakkı, ikincisinde Türk hukukunda şu'a hakkı incelenmiştir. İlk kısmın bilinci bölümünde şu'a hakkının ne olduğunu inceleyen bir giriş, ikinci bölümde bu konudaki şark ve garp mevzuatına kısa bir bakışla tarihçe yer almıştır. İkinci kısımda, eski hukukumuzda şu'a hakkı ve Türk - İsviçre medeni kanununda şu'a hakkı bölümleri bulunmaktadır. Bu kısmın ikinci bölümünde şu'a hakkının doğuşu ve buna terettüp eden hükümler, şu'a hakkının mevzuu, süreleri, kullanılması, şu'a hakkının kullanmanın hükümleri, şu'a hakkında muvazaa iddiaları şu'a hakkının sona ermesi, şu'a dâvalarında usulî muameleler incelenmiş, eser bir netice ve bibliyografya ile son bulmuştur.

Doç. Dr. NECDET TUNÇBİLEK — Doç. Dr. EROL TÜMERTEKİN: **Türkiye nüfusu** (Nüfus kesafeti, nüfus artışı, iç göçler, ve şehirleşme). İstanbul 1959 İstanbul Matbaası. (7) + 77 S. 4° 720 kuruş "İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 802" "Coğrafya Enstitüsü No: 25"

Not: Kitabın içinde 39 harita ve sonunda metnin İngilizce özeti vardır.

Dil bilim:

Dr. MUHARREM ERGİN: **Osmanlıca dersleri I. Giriş ve Türk dil bilgisi.** İstanbul

1958 Edebiyat Fakültesi Basımevi. XX + 364 S. 8° 18.75 Lira. "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 785"

Türk Dil Bilgisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünde okutulan ve iki cilt halinde çıkarılması tasarlanan Osmanlıca dersleri kitabının ilk cildi olarak yayımlanmıştır. Bu ciltte giriş ve Türk dil bilgisi yer almıştır. İkinci cildin konusunu eski yazı, arapça unsurlar, farsça unsurlar, aruz ve metinler teşkil edecektir. Eserin başındaki önsözde Osmanlıca derslerinden, eserin yazılışından ve özelliklerinden söz açılmıştır. Girişte dil, yeryüzündekidiller, Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri, konuşma dili, yazı dili, Türk yazı dilinin tarihi gelişmesi; Türk dil bilgisi başlıklı birinci bölümde de sesler, kelimeler, yapı, şekil, yapısı, mana veya vazife bakımından kelimeler, kelime grupları, cümleler incelenmiştir. Elimizdeki dil bilgisi, Üniversitelerimiz tarafından çıkarılan ilk Türk dili grameridir. Eserin yayımlanması bu bakımdan övülmeye değer, ancak bu Türk dil bilgisinin Osmanlıca derslerinin bir bölümü olarak Osmanlıca dersleri içinde yayımlanmış olmasının da acıyla karşılamak gerekir.

Edebiyat:

SITKI YIRCALI: **Üçüncü kadın insanları.** Şiirler. (Ankara) 1959 (Ajans Türk Matbaası). 80 + (3) S. 8° 2,5 Lira. "(Ajans Türk Yayınları)"

Tarihimizde sanatçı olarak tanınmış pek çok devlet adamlarımız vardır. Elimizdeki eserin yazarını da manen o sanatçı - devlet adamlarının soyundan sayabiliriz. "Üçüncü kadın insanları" güzel kapağı, güzel kâğıdı ve nefis baskısıyla göz ve içindeki şiirlerle gönül dolduran bir eser olmuştur. Eserde S. Yırcalı'nın ilk şiir kitabı "Kilitlenmiş dünya"ya giren şiirleri de yer almıştır. Şiirlerde taşı - toprağı, ağacı - yaprağı, insanı - hayvanı, evi - barkı, emeği - katığı ile bir yurt anlatılmış, bu yurdun acısı - tathisi, tasası - sevinç, sanatı, çalışması, gücü dile getirilmiştir. Şiirlerdeki şekil de, ruh da yenidir. İşte örneği: İpek şehir Bursa'dan.

Ovalar — Dağlar

Sanki neyimiz eksik bizim
Gülmek için, sevinmek için..

Ovaysa ova önlümüzde
At koşturabildiğine..
Dağsa dağ sırtımızda
Karısı, bulutlusu, ulusu
Baş döndüresiye..
Fakat neye yarar
Bu şeftali kokan baygın gece
Serde insanlık var
Deli - gönül yaşayıp sevmeyince..

ORHAN ULUKAN: **Siyah - beyaz** Şiirler. (Ankara 1959 Ballıkaşığı Matbaacılık Limited Şirketi). 62 + (1) S. 8° 150 kuruş. (Emel Yayınları: 3)

Orhan Ulukan, 1954 - 1959 yılları arasında çeşitli dergi, sanat gazetesi ve antolojilerde yayımlanan şiirlerini "Siyah - Beyaz" adını verdiği bir kitapta toplamıştır. Şiirler, aşk, ayrılık, özlem, umut, umut suzluk, kader, yaşama ve ölüm üzerine yazılmış, çoğu kişisel duyguları yansıtan romantik parçalardır. Biri hece vezni ile yazılmış, diğerleri serbest olarak söylenmiştir. Ahangi kafiyeler sağlamaktadır. Bu küçük eserde yer alan 37 şiirde çeşitli etkileri bulmak mümkündür. İşte "Çağrı", bir anda Mevlâna'nın meşhur çağrısını akla getiriyor:

"Gel

Nası istersen öyle gel
İster günahlarını getir bana
İster sevaplarını

Son yıllarda yetişen genç şairlerimizdeki özellikleri "Siyah - Beyaz" da buluyoruz. Bir örnek daha seçelim:

Yaşantı

"Bir dal budak sarması var ağacın
Göge değercesine.
Bir yanıp sönmesi var yıldızların
Gükyüzünü delercesine.
Hele bir döküllüğü var toprağa mevsimlerün..

Yaşanır bu dünyada yaşanır
Umutlar yitlik,
Seviler yetersiz olsa da.

"Siyah - beyaz"ın sade, fakat hoş görü nüslü kapak kompozisyonunu Hüseyin Mumcu hazırlamıştır. Arka kapakta genç şairin biyografisi vardır.

FIKRET BAHA BERKE: **Bugünkü dille Fuzulî.** (İstanbul 1959 Sulhi Garan Matbaası). 95 + (1) S. 8° 300 kuruş. "Türk Sanatı Yayınları"

F. B. Berke, eserine yazdığı önsözde kısaca, Fuzulî'nin iç ve dış unsurlar bakımından değer ve özelliğini belirttikten sonra "İç ve dış unsurlar bakımından böylesine sağlam bir şairin şiirlerini, anlamını ve ritmini bozmadan bugünün diline geçirmek zorlu bir cür'et sayılabilir. Fakat Batılı sanatçılarla birlikte kendi değerlerimizi de genç kuşağa tanıtabilmek için başka yol göremiyorum" demiştir. Fuzulî'nin şiirleri günümüzün diline çevrilirken anlam esas alınmış olduğundan şekil ve ahenkçe özelliklerinden kaybetmişlerdir. F. B. Berke'nin de belirttiği gibi bu ilk denemedir. Yer yer başanlı olduğu görülen bir deneme:

Hangi gül bahçesi içinde
Güzelliğin gibi bir gül açılır.
Hangi gülün yapraklarında
Kor dudakınca inci saçılır.

★

Belâdan başka ne buldum yanında
Ölmekten gayri isteğim var mı
Senin yolunda.

"Bugünkü dille Fuzulî"de su kasitesi, otuz gazel, murabba, muhammes, rubailer, terki-i bend ve Leylâ ve Mecnun'dan bir kısım bugünkü dilimize, örneklerde de görüldüğü üzere, bir şiir havası içinde çevrilmiştir.